

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος εικοστός.

Συνδρομή ἑτησίαι: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου. Ἐξέσται ἔτους καὶ εἰς αἰὲς ἑτησίαι. — Γραφεῖον Διευθ. Ὁδὸς Σταδίου 32.

13 Ὀκτωβρίου 1885.

ΑΠΟ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΕΙΣ ΟΛΥΜΠΙΑΝ

Ἐπιστολαὶ πρὸς φίλον.

Ε'.

Ἀγρίνιον, 23 Ἀπριλίου.

Εἰς τὸ περὶ Ἀκαρνανίας σύγγραμμά του ὁ κ. Heuzey, καίτοι περὶ ἀρχαιολογίας ἰδίως πραγματευόμενος, περιγράφει ὅμως μὲ πολλὴν καὶ χάριν καὶ ἀκρίβειαν τὴν φύσιν καὶ τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς μεγαλοπρεποῦς καὶ ἀγρίας ταύτης χώρας. Αἱ περιγραφαὶ τοῦ μου ἤλθον συχναίως εἰς τὴν μνήμην καὶ προχθές ὅτε παρέπλεα τοὺς κόλπους καὶ τὰ ἀκρωτήριά της, ἀλλ' ἔτι περισσύτερον σήμερον, ὅτε διηρχόμην τὰ ἐνδότερά της. Ἐν τούτοις (συγχώρησόν μου τὴν ἐπανάληψιν, ἀλλ' ὁμολογῶ ὅτι ἀρέσκομαι ἐπαναλαμβάνων τοῦτο), ἀπὸ τὸ 1856, ὅτε ὁ κ. Heuzey περιῆλθε τὴν Ἀκαρνανίαν, τὰ πράγματα μετεβλήθησαν ἐνταῦθα διττῶς. Πρῶτον, δὲν λυμκίνεται πλέον τὴν χώραν ἡ ληστεία, καὶ δεῦτερον δύναται τις νὰ τὴν διέλθῃ σήμερον ἐφ' ἀμάξης. Οὕτω ἤλθομεν ἡμεῖς ἐντὸς τεσσάρων ὥρων ἀπὸ Καρθασαρῶν εἰς Ἀγρίνιον.

Γράφω Ἀγρίνιον ἀφοῦ τὸ ἐθέσπισαν οὕτω, ἀλλὰ τὸ γράφω ὑπὸ διαμαρτύρησιν. Προκρίνω τὸ ὄνομα Βραχωῖρι, ὑπὸ τὸ ὅποιον ἡ πόλις αὕτη εἶναι εἰσέτι γνωστὴ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα· τοῦτο εἶναι ἡ τῆς κοινῆς καὶ καθημερινῆς χρήσεως, τὸ ἄλλο ἡ ἐορτάσιμος οὕτως εἰπεῖν ὀνομασία, ἡ διὰ τὰς Κυριακάς.

Χάρις εἰς τὴν σχολαστικότητα ἣτις ἐπεκράτησε κατὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου, πολλαὶ ὀνομασίαι μετεβλήθησαν τοιοῦτοτρόπως. Ἡθέλησαν νὰ ἀναστήσωσι τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα δίδοντες εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία μας τὰ ἀρχαῖα ὀνόματά των, ὅπου νέαι ὀνομασίαι τὰ ἀντικατέστησαν. Ἐλησημόνησαν ὅμως ὅτι τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν διεδέχθη νεωτέρα ἱστορία, ἣτις ἀφῆκε καὶ αὕτη τὰ ἔγνη της εἰς τὴν πατρίδα μας, ἔγνη αἴτινα δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα ν' ἀποσβέσωμεν. Ἡδυνάμεθα δὲ νὰ σεβασθῶμεν τὰ διὰ μακρῆς παραδόσεως καθιε-

ρωθέντα νέα ὀνόματα, χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ φανώμεν ἀσεβεῖς πρὸς τοὺς ἐνδόξους προγόνους μας. Ἀπ' ἐναντίας, ἀδικοῦμεν τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα ὅσα καὶ τὴν νεωτέρα ἱστορίαν διὰ τῆς συγχύσεως τὴν ὅποιαν ἐπιφέρουν ἐνίοτε τοιοῦτοι ἀναχρονισμοὶ καὶ τοιαῦται ἀναβαπτίσεις. Οὕτω περὶ Ἀγρινίου, εἶναι μὴπως βέβαιον ὅτι τὸ Βραχωῖρι κατέχει τὴν τοποθεσίαν τῆς ἀρχαίας πόλεως; Οὐδαμῶς! Οἱ ἀρχαιολόγοι ἀνευρίσκουν τὰ ἔγνη της εἰς ἀπόστασιν τινὰ τοῦ Βραχωῖριου. Ἡ ἐξ ακρίβειας τῆς τοποθεσίας τοῦ Ἀγρινίου ἦτο ἔργον τῶν ἀρχαιολόγων, τῶν δὲ διοργανωτῶν μας καθήκον ἦτο, νομίζω, νὰ μὴ ἐπεμβαίνωσιν εἰς τὰ τῆς ἀρχαιολογίας καὶ νὰ διατηρήσωσι τὸ ὄνομα Βραχωῖρι. Τὸ ὄνομα τοῦτο συχναίως ἀναφέρεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐπαναστάσεως. Οἱ Βραχωῖριται ἐπανέστησαν ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἐδίωξαν τοὺς κατέχοντας τὴν πατρίδα των Τούρκους, εὐρισκόμενοι δὲ ἐπὶ τῆς ὑδοῦ τοῦ ἔχθρου ὅποτε οὗτος κατήρητο ἐξ Ἠπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα, πολλαίς ἠγωνίσθησαν πρὸς ἀναχαιτισμὸν τῆς πορείας του. Τώρα λοιπὸν ὁ ἱστορικός, ὁ μνημονεύων τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πρέπει νὰ τὰ ἐξιστορῇ ὡς διαδραματισθέντα εἰς Ἀγρίνιον καὶ ὄχι εἰς Βραχωῖρι; — Σήμερον σκεπτόμεθα ὀρθότερον καὶ νομίζω ὅτι δὲν ἠθέλομεν περιπέσει εἰς παρόμοια σφάλματα ἐξ ὑπερβολικῆς ἀρχαιολατρίας, ἀλλὰ τὸ κακὸν ἐγγίνει ὡς πρὸς τὸ Βραχωῖρι καὶ ἀναγκάζομαι νὰ χρονολογῶ τὰς ἐπιστολάς μου κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπισήμου γεωγραφίας μας.

Ὁ δήμαρχος τοῦ Καρθασαρῶν (εὐτυχῶς δὲν μετεβλήθη καὶ ὁ Καρθασαρῶν εἰς Ἄργος Ἀμφιλοχικόν) μᾶς εἶγεν ἐτοιμὴν τὴν παραγγεληθεῖσαν ἀμαξάν, ὥστε δὲν ἐχρονотριβήσαμεν ἐκεῖ, μολοντί δὲν θὰ μὲ δυσηρέσται ποσῶς εἰάν παρετίενετο ἡ διαμονή μας ἐπὶ τοσοῦτον τοῦλάχιστον, ὥστε νὰ ἐπιτεφθῶ τὰ εἰρίπια τῆς Λιμναίας, τὰ ὅποια ὁ κ. Heuzey περιγράφει.

Χθὲς σοῦ ἔλεγα ὅτι ἡ Πρέβεζα κερδίζει ὅταν τὴν ἐπισκεφθῇ τις μετὰ τὴν Ἄρταν. Οὕτω μετὰ τὰς δύο ἐκείνας πόλεις, ὁ μικρὸς καὶ ταπεινὸς Καρθασαρῶν φαίνεται ὡς πρῶτος σταθμὸς πρὸς πολιτισμὸν ἀνώτερον. Βλέπει τις ἐνταῦθα ὑδοῦς

εὐθείας, τινές μάλιστα τῶν ὁποίων ἔχουν ἀπὸ τοῦδε τὴν ζώνην τοῦ μέλλοντος πεζοδρομίου των, — διαβλέπεις ὅτι ὑπάρχει που κυβέρνησις, εἰς δὲ τὴν πόλιν αὐτὴν δημοτικὴ ἀρχή, καὶ ὅτι ἀμφότεραι μεριμνοῦν ὅπως δῆποτε περὶ τῆς εὐημερίας τῶν κατοίκων. Ἀληθῶς, ταῦτα μάλιστα θὰ τὰ ἴδης ἐρχόμενος ἄλλοθεν, ἀλλ' ὅταν ἐρχεσαι ἀπὸ Τουρκικὰς πόλεις τὰ βλέπεις ἕως καὶ εἰς τὸν Καρβασαράν.

Ἡ πρόθυμος φιλοφροσύνη τῶν κατοίκων μαρτυρεῖ τὴν φιλοξενίαν των ἀλλὰ καὶ συνάμα τὴν σπάνιν τῶν περιγηγῶν. Ὁ πράκτωρ τῆς ἀτμοπλοϊκῆς ἐταιρίας μᾶς προσκαλεῖ μετ' εὐγενούς ἐπιμονῆς ν' ἀναβῶμεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπου ἡ σύζυγος καὶ ἡ θυγάτηρ μᾶς προσφέρουν τὸ γλυκὸν συνοδευόμενον μὲ ἐγκάρδια «Καλῶς ὦρισατε». Μόλις ἀναχωροῦμεν ἐκεῖθεν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ δημάρχου, καὶ ἰδοὺ ὁ δῆμαρχος ἐρχόμενος εἰς προὔπαντήσιν μας. Τὸν ἀκολουθοῦμεν εἰς τὴν οἰκίαν του, εὐρίσκωμεν δ' ἐκεῖ ὄλην τὴν οἰκογένειαν συνηθροισμένην, διότι ἑορτάζει τὸ ὄνομα του σήμερον, ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἡ τράπεζα εἶναι πλήρης γλυκυσμάτων καὶ ροσολίων, τρώγομεν δὲ καὶ πίνομεν εἰς ὑγείαν τοῦ δημάρχου, καὶ ἀναχωροῦντες ἀναγκάζομεθα νὰ δεχθῶμεν γλυκυσμάτα καὶ διὰ τὸν δρόμον.

Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ δημάρχου καὶ εἰς τοῦ πράκτορος, καθὼς πανταχοῦ ἐν γένει εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ ἄξιον περὶ τῆς εὐημερίας εἶναι ὅτι ἐκλείπουν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὰ Ἀνατολικὰ ἔθιμα ὡς πρὸς τὴν δικαιοσύνην. Τὸν Τουρκικὸν σοφᾶν διαδέχεται ὁ κομψότερος ἀλλ' ὄχι καὶ ἀναπαυτικώτερος καναπές, τὰ χαμηλὰ σκαμνία ἢ ψαθινὴ καθέκλα καὶ ἡ πολυθρόνα, ἀναπόφευκτος δὲ κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἡ *κοτσόλα* καὶ ἄνωθεν αὐτῆς ὁ καθρέπτης. Δὲν δύναμαι νὰ ἐγγυηθῶ ὅτι καὶ οἱ κοιτώνες ἐξευρωπαϊσθησαν ὅσον ἡ αἰθουσα τῆς ὑποδοχῆς, ἀλλὰ θὰ γείνη καὶ τοῦτο, ἐὰν εἰσέτι δὲν ἔγινε. Ἡ μεταβολὴ ἀρχίζει ἐκ τῶν πρὸς τὸ θεαθῆναι, μέχρις οὐ εἰσόδου καὶ εἰς τὰ ἐνδότερα. Τὸ δὲ πρᾶγμα δὲν περιορίζεται εἰς μόνον τὰ ἐπιπλα, ἀλλ' εἶναι γενικὴ ἡ τάσις πρὸς παραίτησιν τῶν ἀρχαίων συνηθειῶν. Οὕτω καὶ περὶ τὴν ἐνδυμασίαν, ὁ δῆμαρχος τοῦ Καρβασαρά μὲν εἶτι πιστὸς εἰς τὴν φουστανέλαν, ἀλλ' ὁμοίως ἐραγαθοφόρος τὸν μικρὸν του υἱόν.

Εἶναι ἄρα γε καλὸν τοῦτο ἢ κακόν; Νομίζω ὅτι εἶναι καὶ καλὸν καὶ κακόν ταυτοχρόνως, διότι παραδεχόμενοι πολιτισμόν, ὅστις, καὶ μὲν, ἐπιστρέφει εἰς τὴν πρώτην καιτίδα του ἀλλ' ἐπανάγεται ὅπως δῆποτε μακρόθεν, — κινδυνεύομεν ἐνίοτε ν' ἀρχίσωμεν ἰδιοποιούμενοι τὰ χειρότερα του. Ἐὰν ἐγνώριζες ὑπὸ ὁποίαν φάσιν ὁ πολιτισμὸς οὗτος ἐμφανίζεται ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς

τὰς ἐπαρχικὰς πόλεις μας! Νὰ σοῦ τὸ εἶπω; — Ὑπὸ τὴν τῶν Ὠδικῶν Καρφενίων!

Σήμερον τὸ πρῶτ' αὐτῶν διηγοῦντο ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου ὁποῖον ἀναστᾶτωσιν ἔφερον ἐνταῦθα ἢ παρουσία τοῦ προσωπικοῦ τῶν καρφενίων τούτων. Εἶναι ὡς ἄλλη εἰσβολὴ ἀκρίδων! Αἱ ἀποτελοῦσαι τοὺς θιάσους ἐρχονται ἐκ Γερμανίας καὶ Ἰταλίας, ἀλλὰ πρὸς ἐνδείξιν τῆς Γαλλικῆς τοῦ πράγματος ἐφευρέσεως διατηρεῖται ἡ Γαλλικὴ ὀνομασία του, μὲ μόνον τὴν διαφορὰν ὅτι, ἐπειδὴ δὲν προφέρομεν εὐκόλως τὸ *ch*, μετετρέπη τὸ *Café chantant* εἰς *Karè—Sartar*. Φαίνεται ὅτι αἱ ἐκ Γερμανίας σειρῆνες ἐκμεταλλεῦνται ἐπιδειξιώτερον τὸν ἐνθουσιασμόν τοῦ ἀκροατηρίου των, χρηματολογούσαι ἄνευ ἀνταλλαγῆς, ἐνῶ αἱ Ἰταλίδες λέγονται γενναιότεραι. Ἀλλὰ καὶ αἱ μὲν καὶ αἱ δὲ διετάραξαν τὴν ἡσυχίαν τῶν ἐπαρχίων μας, ὅπου τὰ ἦθη διετηροῦντο χρηστὰ καὶ αὐστηρά, εἰς βαθμὸν ὥστε κατήντησαν ὁ τρόμος τῶν γυναικῶν μας καὶ τῶν γερόντων. Εἰς Καρβασαράν αἱ ἀντιζήλια τῶν φοιτῶντων εἰς τὰ καρφενία ταῦτα ἀπέληξαν ἐσχάτως εἰς ρήξεις, αἵτινες ἐπροκάλεσαν τὴν ἐπέμβασιν στρατιωτικῆς δυνάμεως. Ἐντούτοις, καθ' ἃ μ' ἐβεβαίωσεν ὁ διηγούμενος ταῦτα συνεπιβάτης, — τὸν πιστεύω δὲ τόσῳ μᾶλλον, καθόσον ἔφερε καὶ αὐτὸς εὐρωπαϊκὴν ἐνδυμασίαν, — μόνον ἡ φραγκοφρεμένη νεολογία τοῦ Καρβασαρά ἀνεμίχθη εἰς τὰς ἐνθουσιώδεις ἐκείνας ἐπιδείξεις, οἱ δὲ φουστανελοφόροι ἔβλεπον μακρόθεν τὰ γινόμενα. Διατηρήσαντες οὗτοι τὸ ἐθνικὸν ἐνδυμα, εἰμειναν πιστότεροι εἰς τὰ πατριαρχικὰ ἦθη τῆς πατρίδος. Ὑποθέτω ὅτι δὲν τοὺς ἔλειπεν ἡ ὀρεξις, ἀλλ' ὑπερηνίκησεν ἡ φιλοτιμία. Τὸ ρᾶσον ἀποτελεῖ, ἐν μέρει τοῦλάχιστον, τὸν καλόγηρον, ὅτι καὶ ἂν λέγη περὶ τοῦ ἐναντίου ἢ Γαλλικῆς πατριμίας.

Ἀλλὰ μή μ' ἐκλάβης ὡς ὀπισθοδρομικόν. Ὅχι. Εἶμαι κ' ἐγὼ ὑπὲρ τῆς προόδου, δὲν μὲ φοβίζουσι δὲ ταῦτα ὑπὲρ τὸ δέον. Τὰ θεωρῶ ὡς ἕνα τῶν τρόπων δι' ὧν ἐξαγοράζομεν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ, πιστεύω δὲ ὅτι τὸ κακὸν εἶναι παροδικόν, ὅτι θὰ διέλθωμεν τὴν περίοδον τῆς κρίσεως μέχρις οὐ ἐξαντληθῇ ἡ ἀσθένεια καὶ ἐπέλθῃ ἀφ' ἐαυτῆς ἡ θεραπεία. Πρὸ τριάκοντα περίπου ἐτῶν ἡ Γαλλία μᾶς ἐκήρυττε παρ' ὀλίγον τὸν πόλεμον χάριν σχοινοβατρίας πρὸς τὴν ὁποίαν ἐπέδειξαν αἰσθήματα ἀκατασχέτου λατρίας μέλη τινὰ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ συρφετοῦ. Τὸ ζήτημα εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ θεατρῶνου *Soulié*. Ἐκτοτε μᾶς ἦλθον τσαῦται ἐκπολιτίστρικαι τοῦ εἶδους τούτου, ὥστε ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν νεοφύτων ἠμβλύνθη, οὐδὲ ὑπάρχει πλέον φόβος μὴ μᾶς ἐκθέσωσιν ὀρμητικοὶ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν κίνδυνον νέου πολέμου χάριν ποι-

ούτων Ἑλενῶν. Θὰ τὰς συνειθίσωσι καὶ εἰς Καρβασαράν.

Ἐντούτοις ὁμολογῶ ὅτι εὐχαριστοῦμαι βλέπων τὴν φουστανέλαν ἐπικρατοῦσαν εἰσέτι εἰς τὰ μέρη ταῦτα. Τὴν ἐγόρτασα σήμερον, ὄχι καθ' ἑδὸν, — διότι μεταξὺ Καρβασαρά καὶ Ἀγρινίου μόλις συνητησάμεν καθ' ὅλον τὸ διάστημα δέκα ἢ δώδεκα ἀνθρώπους, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν μικρῶν καλυβῶν, δῆθεν καρφενίων, ὅπου εὐρίσκει τις νερόν διὰ τὰ ζῶα καὶ ρακὶ διὰ τοὺς ὀδοιπόρους, ἀλλ' ὄχι καὶ ἄλλο τίποτε — ἐνταῦθα ὁμοίως, εἰς Ἀγρινίον, οἱ κάτοικοι ἦσαν εἰς κίνησιν σήμερον ἕνεκα τῆς ἐορτῆς, αἱ ὁδοὶ πλήρεις, τὸ δὲ πλῆθος συνεπυκνωτοῦτο εἰς τὴν κεντρικὴν τῆς πόλεως πλατεῖαν, καὶ παρεκτός ὀλιγίστων ἐξαίρεσεων, πανταχοῦ ἢ φουστανέλα. Ἐβλεπες ἕνα σωρὸν κατάλευκον, καὶ ἄνωθεν, ὡς παπαρούνας ἐπὶ χιόνος, τὴν ἐρυθρὰν γραμμὴν τῶν φεσίων, — θέαμα γραφικώτερον ἢ τὰς μελανεῖμονας συναθροίσεις τῶν Εὐρωπαϊκῶν πόλεων.

Ἀμα διέλθης τὴν μεγάλην κεντρικὴν ὁδὸν τοῦ Καρβασαρά (δὲν ἀπαιτεῖται δὲ πολλὴ ὥρα πρὸς τοῦτο), καὶ τοὺς παρὰ τὴν πόλιν ἀγρούς, εὐρίσκεσαι διὰ μίαν ἐντὸς χώρας ἐρήμου καὶ ἀγρίας. Τὰ τρία ἢ τέσσαρα μικρὰ χωρία, ἅτινα καὶ μόνον καθ' ὅλον τοῦ δρόμου τὸ διάστημα βλέπεις μακρόθεν ἐπὶ ἀπεχόντων ὑψωμάτων ἐκτέρωθεν τῆς ὁδοῦ, ἐπαυξάνουν ἀντὶ τοῦ νὰ ἐλαττώσωσι τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἐρημίας. Οἱ σκύλοι σὲ ὑποδέχονται ἐνταῦθα μὲ ὑλακὰς θηριωδῆστερας τοῦ συνήθους, ἡ δὲ ἀγριότης των ὑποδεικνύει ὅτι καὶ οἱ σκύλοι καὶ οἱ κύριοί των δὲν συνείθισαν εἰσέτι νὰ βλέπωσι ξένους πλησίον τῶν κατοικιῶν των. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὁδὸς αὐτὴ ἐπιμαρτυρεῖ τοῦτο· πολλαχοῦ τὴν καλύπτει τὸ χόρτον, μόλις δὲ μένει εἰς τὸ μέσον λωρὶς κενὴ διὰ τὴν διάβασιν τῶν τροχῶν. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἐχαράχθη ἐν βίῃ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν διὰ τὴν στρατιωτικὴν κατάληψιν τῶν νέων ἐπαρχιῶν, ἠλπίζετο δὲ τότε ὅτι θὰ παρεκταθῇ μέχρις Ἰωαννίνων. Πληροφοροῦμαι ὅτι πρόκειται ἤδη νὰ ἐπισκευασθῇ καὶ νὰ συνενωθῇ μετὰ τῆς ἀπὸ Μενίδι εἰς Ἄρταν ὁδοῦ.

Ὁ δρόμος διέρχεται τὴν μακρὰν κοιλάδα, ἣτις χωρίζει τὰ ὄρη τοῦ Σηρομέρου ἀπὸ τὰ τοῦ Βάλτου, μέχρις οὐ εὐρυνόμενὴ σχηματίζει τὴν πεδιάδα τῆς Τριχωνίας, τὴν ὁποίαν διαβρέχει ὁ Ἀχελῶς. Ὁ ποταμὸς φαίνεται μόνον ἀφοῦ πλησιασῆς εἰς τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Στράτου, ἀλλ' ἄμα διέλθης τὸ στενὸν τοῦ Καρβασαρά καὶ τὸ ἐπέκεινα δάσος δρυῶν, βλέπεις, πρὸς τὰ δεξιὰ, τὴν λίμνην τῆς Ἀμπρακίας, ἣτις ἐκτεινόμενη κατὰ μήκος φαίνεται μακρόθεν ὡς πλατὺς ποταμὸς. Εἰς τὰ κυανὰ νερά της κατοπτρίζεται τὸ πέραν αὐτῆς ὑψηλόν, κατὰ-

φυτον ὄρος. Βλέπων τὰ πυκνὰ δάση του, φαντάζεσαι κάπρους καὶ ἐλάφους καὶ τὰ ὑπὸ τὴν σκιάν κλέφτικα λημέρια τῆς δημοτικῆς μας ποιήσεως.

Ἡ ἀφθονία τῶν δένδρων καὶ τῶν νερῶν εὐφραίνει ἐνταῦθα τὸν ὀφθαλμόν, ὕστερον μάλιστα ἀπὸ τὰ ὠραῖα μὲν ἀλλὰ γυμνὰ ὄρη τῆς Ἠραῆς Ἀττικῆς. — Μακρότερα, πρὸς τὰ δεξιὰ πάντοτε, ἀκτινοβολεῖ ὑπὸ τὴν λάμψιν τοῦ ἡλίου ἡ μικρὰ στρογγύλη λίμνη τοῦ Ὀζεροῦ, εἰς τοὺς πρόποδας βουνῶν ἐξ ἴσου πολυδένδρων.

Ἀριστερόθεν τὰ ὄρη εἶναι ἀπόκρημνα, γυμνὰ καὶ ἄγρια, τὰ δὲ πετρώδη πλευρὰ των ἔχουν ἐνίοτε σχήματα τόσῳ παράδοξα, τόσῳ λαξευθέντα ἀπὸ τοὺς ἀνέμους καὶ τὰς καταιγίδας, ὥστε δὲν ἠξέυρεις μακρόθεν ἐὰν βλέπεις βράχους ἢ φαντασιώδη ἐρείπια μυθικῶν τειχῶν. Ἡ ὁδὸς παρακολουθεῖ τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν τούτων. Ποῦ καὶ ποῦ τὰ πλευρὰ των ἀποκλίνοντα ἠμικυκλικῶς περικλείουν κοίλωμα καλλιεργημένον, εἰς δὲ τὸ βάθος τοῦ ἀγροῦ ὑπάρχει μικρὰ καλύβη ἀχυροσκεπῆς, ὅπου ὁ σκληροδίαιτος γεωργὸς διακνυτερεῖ κατὰ τὰς ὥρας τῆς σπορᾶς ἢ τοῦ θέρους.

Μὴ περιμένῃς λεπτομερεῖς περιγραφὰς τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως Στράτου. Σὲ παραπέμπω εἰς τὸ βιβλίον τοῦ κ. Heuzey. Παρεκτός τῆς ἀναμνήσεως τῶν περιγραφῶν του, ἐπαυξάνουν αἱ σημεριναὶ μου ἐντυπώσεις τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἐπισκεφθῶ ἄλλοτε λεπτομερέστερον τὴν Ἀκαρνανίαν. Ἐχει τις πολλὰ νὰ ἴδῃ ἐνταῦθα, τὰ δὲ πολυάριθμα λείψανα τῆς ἀρχαιότητος εἶναι αὐτὰ καὶ μόνον ἄξια διακονῆς μακρᾶς εἰς τὰ ἀπόκεντρα ταῦτα μέρη. Περὶ τῶν μνημείων τούτων οὐδεμίαν ἐλήφθη φροντίς ἀπόστου ὁ κ. Heuzey ἐπεσκέσθη τὴν Ἀκαρνανίαν, ἀλλὰ μὴ μεμφώμεθα διὰ τοῦτο τὴν ἐν Ἀθῆναις ἀρχαιολογικὴν Ἐταιρίαν, ἣτις ἐξέτελεσεν εἰς τὸ ἀναμεταξὺ πολλὰς ἀξιολόγους ἐργασίας εἰς ἄλλα προϊώτερα μέρη. Δὲν γίνονται τὰ πάντα διὰ μίαν, θὰ ἔλθῃ καὶ τῆς Ἀκαρνανίας ἡ σειρὰ, πρέπει δέ, καθὼς ἔλεγεν ὁ Beulé, νὰ ἐπιφυλάξωμεν καὶ δι' ἐπερχομένης γενεᾶς τὴν εὐχαρίστησιν ἀρχαιολογικῶν ἀνακαλύψεων. Ἀλλ' ἡ πλουσία γῆ τῆς Ἑλλάδος θὰ παρέξῃ εἰς πολλὰς εἰσέτι γενεὰς τοιαύτας εὐχαριστήσεις.

Τὰ τείχη τῆς Στράτου καταβαίνουν μέχρι τῶν ὄχθων τοῦ Ἀχελῶος, ἡ δὲ νέα ὁδὸς διασχίζουσα αὐτὰ διέρχεται τὸ παρὰ τὸν ποταμὸν μέρος τοῦ περιόλου της. Εἰς ὀλίγην ἐκείθεν ἀπόστασιν ἡ ὁδὸς διαπερᾶ τὸν Ἀχελῶον καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν Αἰτωλίαν. Παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ βόσκουν ποίμνια πολυάριθμα ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν ὀλοκλήρου οἰκογενεῆς ποιμένων καὶ μανδρουσκύλων ὑπὲρ τὸ δέον ἀγρόπυων. Παρέκει δὲ δύο ποιμενίδες, γονατισταὶ ἐπὶ πετρῶν κοπινοῦν τὰ λινὰ των εἰς τοῦ Ἀχελῶου τὰ νερά.

Καί τὸν ἔσυρε διὰ τῆς βίας. Οἱ δύο σύντροφοί του προσελθόντες τὸν ἐβοήθησαν.

Εἰς ὀλίγας στιγμὰς τὸ σύμπλεγμα εἶχε διασκαλιστῆ τὸν οὐδόν. Ὁ πρῶτος κλέφτης προεπορεύετο σύρων καὶ τὸν κατῆν, καὶ οἱ δύο σύντροφοί του ἠκολούθουν ὀπισθοβατοῦντες, ἀμυνόμενοι διὰ τῶν ξιφῶν κατὰ τῶν μουσουλμάνων, ὅσοι ὤρμησαν νὰ ἐπιτεθῶσιν ἄοπλοι.

Ὅτε ἐξῆλθον εἰς τὸν περίβολον, ὅστις ἀπέτελει πολυάνδριον πλήρες τάφων καὶ μνημείων, περιβαλλομένων ὑπὸ τινων κυπαρίσσω, ἀνεζήτησαν τινὲς λίθους νὰ ἐπιτεθῶσιν. Ἄλλοι, ὅσοι κατῶκον ἐγγὺς τοῦ τζαμίου, ἔσπευσαν εἰς τὰς οἰκίας των νὰ λάθωσιν ὅπλα. Ἄλλ' οἱ τρεῖς κλέφται εἶχον πολὺ ἀνοικτὸν τὸ βῆμα. Ὅτε ἀπεμακρύνθησαν ὀλίγον καὶ ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως, οἱ δύο σύντροφοι ἐσχημάτισαν διὰ τῶν χειρῶν φορεῖον, καὶ ἔβαλαν τὸν Χασάν νὰ καθίσῃ ἐπ' αὐτοῦ, ὃ δὲ πρῶτος κλέφτης ἐβάδιζεν ἀτάραχος. Ἄλλὰ τότε ἐπῆλθε κατ' αὐτῶν πολυάριθμον ἄθροισμα ἐνόπλων Τούρκων. Συγχρόνως δὲ ἠκούσθη κραυγὴ:

— Χτυπάτε μοιόμματα!

Τῷ ὄντι ὁ Χρῆστος Μηλιόνης (διότι ἐκεῖνος ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῆς εἰσβολῆς) δὲν συνείθιζε νὰ κάμνῃ ἀτελεῖ σκεδία. Ἐμίσει τὴν βραδείαν μεταμείλειαν καὶ διὰ τοῦτο ἐπροτίμα νὰ προνοῇ καλῶς τὰ ἐνδεχόμενα. Προτοῦ ν' ἀποφασίσῃ τὸ τολμηρὸν τοῦτο διάβημα, εἶχε φροντίσει νὰ ὀπλίσῃ χριστιανούς τινας ἐπικούρους ἐκ τῆς Ἀκαρνανίας, ἐξ ἐκείνων τῶν γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα οἱ μοιόμματα, οἵτινες δὲν ἦσαν κυρίως ἀρματωτοὶ, ἀλλὰ εἰρηνικοὶ ἀγρόται, δὲν ἀπηξίου ὅμως νὰ ζῶνται ἐνίοτε τὴν σπάθην, ὡσάκις εἶχον ἀφορμὴν νὰ βαρυνθῶσι τὸ μονότονον ἔργον των. Οὗτοι οἱ ἀνδρεῖοι ἐνήδρευον ἐξωθεν τῆς πόλεως περιμένοντες τοὺς συντρόφους. Οὗτοι οἱ μοιόμματα ἀπήντησαν εἰς τὴν καταδίωξιν τῶν Τούρκων διὰ βραχδαίου καὶ ἀνδρικοῦ πυρός.

— Χτυπάτε, μοιόμματα! ἐκράζεν ὁ Χρῆστος Μηλιόνης.

Καὶ ἠκούετο τὸ καρουφύλλι βροντῶν, καὶ ὁ Μηλιόνης ἐγέμιζε μὲ τὴν μίαν χεῖρα, καὶ ἐκένου μὲ τὴν ἄλλην, καὶ οἱ μοιόμματα ἠμιλλῶντο νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν ταχύτητα τὸν ἀπαράμιλλον τοῦτον μαχητῆν. Ὅσον διὰ τὴν ἀκρίθειαν τοῦ σκοποῦ, οὐδεὶς ἠδύνατο ν' ἀνταγωνισθῆ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀπρομήτους, οἵτινες ἐπαξίως ἐπωνομάσθησαν μοιόμματα.

Ὅσον κρατερὰ καὶ ἂν ἦτο ἡ καταδίωξις τῶν Τούρκων, ὁ ἥλιος εἶχε δύσει, ἡ νύξ ἐπιπτε, τὸ ρεῦμα καὶ ὁ κρημνὸς ἐβοήθει τοὺς ἀποχωροῦντας, καὶ οἱ μοιόμματα εὐκόλως δὲν κατεβάλλοντο. Πᾶσα βολὴ μοιόμματος ἐμετρεῖτο μὲ μίαν κεφαλὴν Τούρκου πύπτουσαν. Σπανίως ἠκούσθη ν' ἀστοχῆσασιν τοῦ σκοποῦ οἱ γενναῖοι οὗτοι ὄρειοι.

Μετ' ὀλίγον οἱ διώκται ἐτρέπησαν εἰς ἄκτα-

κτον φυγὴν ἀποβαλόντες νεκρούς περὶ τοὺς δέκα. Ἐκ τοῦ κλεφτικοῦ δύο ἢ τρεῖς ἔπεσαν.

Ὁ Μηλιόνης εἶχεν ὑπολογίσει ὀρθῶς. Ἐνα Ἀκαρνανά τὸν ἐστάθμιζε μὲ τρεῖς Τούρκους καὶ ἡμισυν. Ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων λαμπρῶς ἀνεδείχθη, καὶ πάλιν ἡ δεδοκιμασμένη ἐμπειρία τοῦ ἀρχηγοῦ.

Ε'.

Παράδοξος τρόμος εἶχε διαδοθῆ τὰς ἡμέρας ἐκείνας εἰς τὰς τουρκικὰς κοινότητας τῆς Ἀρτίας καὶ τῶν ἐγγύς μερῶν, ὅτε ἐγνώσθη ὅτι πλὴν τοῦ κατῆ τῆς Ἀρτίας, ὃν τόσον παραβόλως εἶχεν ἀρπάσει ὁ φοβερός κλέφτης τῆς Ἀκαρνανίας ἐξ αὐτοῦ τοῦ τζαμίου, ὅπου τὸν εὔρε προσευχόμενον, δύο ἄλλοι Τούρκοι ἐκ πλησιοχώρου κώμης ἀπήχθησαν αὐθημερὸν αἰχμάλωτοι. Οἱ ἐκτελέσαντες τὸ δεύτερον τοῦτο ἀνδραγαθήμα ἦσαν οἱ ἀδελφοὶ Μῆτρος καὶ Λάμπρος Τσεκούρας, σύντροφοὶ τοῦ Μηλιόνη ἀμφοτέρω.

Τὸ περιεργότερον εἶναι ὅτι, ὡς ἀπεδείχθη ὕστερον, τοὺς δύο τοῦτους ἀγάδες, κατὰ λάθος τοὺς ἀπήγαγον οἱ ῥηθέντες κλέφται. Ἐκεῖνοι οὖς εἶχον σκοπὸν νὰ συλλάβωσιν ἦσαν ἄλλοι, ὁ Χαλῆλ, ὁ ἀρπαξ τῆς Βάσω, καὶ ὁ σύντροφός του Ἐμῖν, ὅστις τὸν εἶχε βοηθήσει εἰς τὴν ἀρπαγὴν. Ἄλλὰ τὰ γενόμενα δὲν ἀπογίνονται. Εἴτε κατὰ λάθος τοὺς ἠχμαλώτισαν, εἴτε ἀπήγαγον αὐτοὺς μὴ εὑρόντες τοὺς ζητούμενους, τὸ ἀληθές ἦτο ὅτι καὶ ἄλλοι δύο Τούρκοι πλὴν τοῦ κατῆ ἦσαν αἰχμάλωτοι εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἀκαρνανίας.

Ἐν πρᾶγμα ἐλύπησε τὸν Χρῆστον Μηλιόνην, ὅτι οἱ δύο Τσεκουραῖοι, οἱ ἄριστοι ἐκεῖνοι σύντροφοι, δὲν κατώρθωσαν νὰ τοῦ φέρωσιν αὐτὸν τὸν Χαλῆλ εἰς τὰς χεῖράς του. Ἄλλὰ τί νὰ πράξῃ; Αὐτὸς ἐπροτίμησε νὰ μεταβῆ εἰς Ἄρταν, καὶ ν' ἀρπάσῃ τὸν κατῆν, ὡς δυσκολώτερον τὸ πρᾶγμα. Δὲν ἠδύνατο νὰ προῖδῃ ὅτι οἱ δύο ἀδελφοὶ Τσεκουραῖοι δὲν ἐμελλον νὰ εὔρωσιν τὸν Χαλῆλ εἰς τὴν ἑπαυλίαν του. Ἄλλὰ περὶ τούτου ἐσκόπει τάχιστα νὰ ὀργανίσῃ ἐκστρατεῖαν.

Ὁ ἀτυχὴς Νίκος δὲν ἐτόλμα νὰ κλαύσῃ ἐνώπιόν του. Διότι εὐρίσκετο εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ κλέφτου ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καθ' ἣν ἐξεδόθη ἡ ἀπόφασις τοῦ κατῆ, μεθ' ἣν ὁ Νίκος ἐκράζεν εἰς τὸν ἀπορραπισθέντα πενθερὸν του «Θάρρος!» καὶ ἔλαβε τὴν ὁδὸν τοῦ ὄρους, ὅπως μεταβῆ καὶ κομίσῃ τὸ ἀγγελμα εἰς τὸν κλέφτην. Ὁ Μηλιόνης ὅτε ἔμαθε τὸ ἀτύχημα τῆς ἀναδεκτῆς του, οὐδὲν εἶπεν, ἀλλὰ τὸ βλέμμα του ἐξετόξευσε κεραυνὸν ὀργῆς. Πέντε μόλις παρήλθον ἡμέραι, καὶ ὁ δεξιὸς ἐρμηνευτῆς τοῦ Κοραίου εὐρίσκετο εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ.

Ὁ κατῆς δὲν ἀνησυχεῖ πολὺ, διότι δὲν τὸν ἐκκοποῦσιν. Ἠλπίζεν ὅτι ἠδύνατο νὰ σώσῃ

τὴν ζωὴν του ἀντὶ λύτρωσιν. Ἄλλὰ περὶ τούτου δὲν εἶχεν ἀποφασίσῃ ἀκόμη ὁ Χρῆστος.

Ὅσον διὰ τὸν Κώστα, οὗτος εἶχεν ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τῆς φυλακῆς τῆ αὐθορμητῶ ἐπινεύσει τοῦ Κατῆ, τὴν ἐπαύριον εὐθὺς τῆς καθείρξεως. Ὁ Μηλιόνης τῷ εἶχε παραγγείλῃ λάθρα νὰ φύγῃ νύκτωρ ἐκ τοῦ χωρίου, καὶ νὰ πορευθῆ πανοικεῖ μακρὰν ὁδόν, εἰς τινὰ κοιλίαν του νὰ καταφύγῃ, διότι αὐτὸς εἶχεν ἀπόφασιν νὰ τιμωρήσῃ σκληρῶς τὸν κατῆν. Ἠδύνατο ὁ Κώστας καίπερ ἠδικημένος, νὰ κινδυνεύσῃ καὶ αὐθις ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, καὶ διὰ τοῦτο ὑπήκουσεν.

Ἡ δὲ Βάσω ἡ δύστηνος, τί εἶχεν ἀπογίνει; Ἀτυχὴς Νίκος, νὰ τὴν ἔφθανον οἱ στεναγμοὶ τοῦ ἀρά γε; Ὅσάκις ἤκουε τὸ ὄνομά της, ἔφερε τὸν βραχίονα εἰς τὸ μέτωπον, καὶ ἐκρυπτε τὴν μορφήν ὑπὸ τὴν μακρὰν χεῖρῖδα. Ἰδὼν ὁ Μηλιόνης τὴν συνηθειάν του ταύτην, ἔπαυσε νὰ τῷ ὀμιλῆ περὶ τῆς μνηστῆς του. Ὁ Νίκος, ἂν καὶ δὲν ἐφαίνετο ἐξησικημένος εἰς τὰ ὅπλα, μίαν χάριν ἐζήτησε παρὰ τοῦ Μηλιόνη, ἦτοι, ἂν ἀποφασίσῃ τὸν θάνατον τοῦ Κατῆ, νὰ τῷ ἐπιτρέψῃ νὰ τὸν φονεύσῃ αὐτὸς. Ὁ κλέφτης ἐμειδίασε.

ΣΤ'

Βεβαίως φύσει ἐραστής τοῦ καλοῦ πρέπει νὰ ἦτο ὁ πλοῦσιος γαιοκτήμων Χαλῆλ ἐφένδης, ὅστις εἶχεν οἰκοδομήσει τὴν φωλεάν του ἐπὶ γρυφικωτάτης κοιλάδος, περιβαλλομένης πανταχόθεν ὑπὸ φυτειῶν, θάμνων καὶ ἀναδενδράδων. Καὶ πολὺ δύσκολος πρέπει νὰ ἦτο ἡ νέα Βάσω, ἂν δὲν ἦτο εὐχαριστημένη ἐκ τῆς εὐαρέστου ταύτης κατοικίας. Ὁ μάλιστα ἀμερόληπτος τῶν δικαιοτήτων, ὁ εἰλικρινέστατος τῶν ἀνθρώπων, ἂν προσεκλείτο νὰ συγκρίνῃ τὴν πενιχρὰν οἰκίαν τοῦ πατρὸς της μὲ τὴν ἀθηρὰν ταύτην ἑπαυλίαν, αὐθορμητῶς σχεδὸν ἐμελλε ν' ἀπορραθῆ ὅτι ἡ Βάσω ἦτο πολὺ εὐτυχὴς ἀλλάξασα κατοικίαν.

Ἡ ἑπαυλις ἀπέχετο περὶ τὰ δισχιλῖα βήματα ἀπὸ τῆς ἐγγυτέρας κώμης. Περιβάλλετο δὲ ὑπὸ ἐλαιῶνων καὶ ἀμπέλων χιλιάδων πλέθρων τὴν ἑκτασιν, ὧν τὸ τρίτον σχεδὸν ἀνῆκεν εἰς τὸν Χαλῆλ.

Ἄλλὰ πτωχαὶ τινες νεάνιδες ἦσαν πάλαι ποτέ, ὡς φαίνεται δύσκολοι, καὶ ποτέ δὲν εὐχαριστοῦντο. Ἡ Βασίλω ἐκτὴν ἡδὴ ἡμέραν ἐκλαίεν ἀδιακόπως ἐνθυμουμένη τοὺς γονεῖς της.

Εἰς μάτην ἡ μαύρη Φατμέ, ἡ οἰκονόμος τοῦ χαρεμίου, τῇ ἀπέτεινε θωπευτικώτατα τὸν λόγον. Εἰς μάτην τῇ ἐδείκνυε τὰ κάλλη τῆς φύσεως καὶ τῇ προσέφερεν ἄνην νὰ ὀσφραθῆ. Ἐπὶ ὧρας ὀλοκλήρους συμπεριεπάτουν εἰς τὸν ὑπὸ δ κτωτοῦ περιβαλλόμενον μέγαν κῆπον. Ἡ Βάσω σπανίως ἀπήντα εἰς τὰς ἀφρόνους παρακλιούσας τῆς ἐβενόχρου γυναικός.

— Κύτταξε τί ὠραῖα γαρούφαλα, Βάσω, κύτταξε καὶ τὰ τριαντάφυλλα κοντεύουν ν' ἀνήθουσιν. Ἴδὲ γάστραις βασιλικὰ, δενδρολίβανα, μενεξέδες. Ὅλα αὐτὰ ἰδικὰ σου, κόρη μου. Θὰ γένῃς μεγάλη χανοῦμη, παιδί μου. Κανεὶς δὲν θὰ ἔχῃ τὸ βραζικὸ σου. Ὅλαις θὰ σὲ φρονοῦν. Θὰ εἶσαι ἡ σελμὲ ἡ πλέον ἀγαπημένη τοῦ ἐφένδη. Θὰ ἔχῃς ὅλα τὰ ἀγαθὰ εἰς τοὺς πόδας σου. Κλαίεις πάλι;

Τῷ ὄντι ἡ νέα εἶχε κρῦψει τὸ πρόσωπον εἰς τὰς χεῖρας ἀκούουσα ταῦτα.

Ἡ μαύρη, τῆς ἔλαβε τὴν χεῖρα καὶ ἀνεσῆκωσεν αὐτῆς τὴν κεφαλὴν.

— Εἶνε παράξενον νὰ ἔχῃς ὄρεξι νὰ κλαίῃς, παιδί μου. Καὶ τί σοῦ κάμαμε; Ποιὸς σ' ἐμάλωσε; Μὴ δὲν εἶσαι ἡ πλέον καλότυχη καὶ ἡ γκιουζελ μπάς τοῦ χαρεμίου;

Ἀντίρροπον αἰσθημα λύπης, ἡ ἀμφοῖς αὕτη τῆς ὀργῆς, τῆς πλημμυρούσης τὰς θλιβομένας καρδίας, εἶχεν ἀποξηράνει τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς τῆς νέας, ὡς ν' ἀπερροφήθησαν ὑπὸ τῆς καιουσης τὰς παρειὰς της φλογός.

— Καὶ ὅλοι σὲ ἀγαποῦν ἐδῶ, Βάσω, ὅλοι σὲ ζηλεύουν. Καὶ θὰ εἶσαι εὐτυχὴς, θὰ ζήσης ὑπερήφανα ὡς Σουλτάνα εἰς τὸ σαράγι τοῦτο, Βασίλω. Καὶ τί σοῦ λείπει; Νά, κύτταξε ἀπὸ τὸ καφάσι νὰ ἰδῆς... ὅλα τὰ βλέπεις ἐξω, καὶ τίποτε δὲν σὲ βλέπει, παρὲς ὁ οὐρανός. Δικαίως στενοχωρεῖσαι; Μήπως τάχα θαρρεῖς, γὰρ νὰ σοῦ πῶ... (καὶ ἡ Μαύρη προσελθούσα ἐγγύτερον, ἐταπείνωσε τὸν τόνον τῆς φωνῆς) μήπως θαρρεῖς ὅτι ἡ χανοῦμισσες δὲν ἔχουν τὴν ἄδεια νὰ βλέπουν καὶ τοὺς ἄνδρες; δικαίως τάχα εἶναι τὰ καφάσια; διὰ νὰ κρῦψουν τὴν χανοῦμισσα ἀπὸ τὰ μάτια τῶν ἀνδρῶν, ἀλλ' οἱ ἄνδρες δὲν εἰμποροῦν νὰ κρυφτοῦν ἀπὸ τὰ μάτια τῆς χανοῦμης. Αἱ χανοῦμισσες εἶνε σὰν τὰ λούλουδα, ὅπου ἀνθοῦν μέσα εἰς ταῖς γάστραις, σὰν τὰ πουλιὰ πού κελκδοῦν μὲς τὰ κλουδιά, σὰν τ' ἀστέρια πού φέγγουν ἐκεῖ ἐπάνω. Ἡ κάθε μιὰ χανοῦμισσα εἶνε εὐτυχέστερα ἀπὸ χιλιάς χριστιανίς, ὅπου ἀνακατόνονται μὲ τοὺς ἄνδρες καὶ χάνουν τὴν δρόσον τους, καὶ ὅπου κάμνουν ὅλαις ταῖς δουλείαις καὶ ὑποφέρουν ὅλα τὰ βάσανα τῶν ἀνδρῶν.

Ἡ νέα ἔβλεπεν ἀλλάξασα, καὶ δὲν ἤκουε πλέον τὰ λεγόμενα ὑπὸ τῆς Μαύρης: τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἠκούσθη κρότος ἄνωθεν τοῦ δικτυωτοῦ, ἐκ τοῦ μέρους τοῦ χαρεμίου. Ἡ Φατμέ, ἥτις ἦτο ἐμπειρὸς τῶν πραγμάτων, ἐνευσε πρὸς τὴν μέαν. Αὕτη οὐδὲν ἐνόησε.

— Δὲν κατάλαβες τί τρέχει; τῇ εἶπεν ἡ γυνὴ αὕτη. Ἄκουσες ἀπάνω στὸ καφάσι; Εἶνε μία ἀπὸ τὰς γυναικίς τοῦ ἐφένδη, ἡ Σουλμεινί. Σ' ἐνόησε πῶς εὐρίσκεσαι εἰς τὸν κῆπον καὶ ἦλθε νὰ σὲ περιεργασθῆ. Δὲν ξέρεις πόσον σὲ ζηλεύουν! Πολὺ καλὰ ἔκαμεν ὁ ἐφένδης νὰ σὲ βάλῃ

χωριστά να κατοικήσης. Είμπορουσαν να σε φαρμακώσουν.

Ἡ νεῆνις ἐφρικίασεν. Ἡ πρὸς τὴν ζωὴν ἐμφοτος ὁρμὴ διεγέρθη ἐν αὐτῇ.

— Να με φαρμακώσουν; εἶπε· καὶ τί κακὸ ταῖς ἔκαμα;

— Δὲν ἐξετάζουν ἐκεῖναις τί ταῖς ἔκαμες, βλέπουν ὅπου σὲ ἀγαπᾷ πλεῖστον ὁ ἐφένδης.

Ἡ νεῆνις ἔκυψε, καὶ ἤρχισε πάλιν νὰ κλαίῃ. Πάλιν τὸ κύμα τῆς ὀργῆς τὴν ἀπέπνιγε καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ λαλήσῃ. Ἡσθάνετο παράδοξον καὶ φρικώδη ἀποστροφὴν ὅτε ἤκουε τὴν λέξιν ταύτην, ὅτι ὁ Χαλὴν τὴν ἠγάπα. Ἄλλην ἐρμηνείαν παρὰ τὰ δάκρυα δὲν εὔρισκε τοῦ αἰσθήματος τούτου.

Ἐντούτοις βήματα ἠκούσθησαν τὴν στιγμὴν ταύτην, καὶ μετ' ὀλίγον ἐνεφανίσθη ὁ Χαλὴν προσερχόμενος. Ἡ Φατμὰ ἠγέρθη, καὶ ὡς ἐφάνετο ἡρώτα διὰ τοῦ βλέμματός ἂν ὤφειλε ν' ἀποχωρήσῃ. Ἄλλ' ὁ Χαλὴν τῇ ἔνευσε νὰ μείνῃ.

Προσελθὼν δὲ εἰς τὴν νεάν ἤρχισε νὰ τὴν φιλοφρονῆται, ἐρωτῶν αὐτὴν περὶ τῆς υἱείας της. Αὐτὴ οὐδὲν ἀπήντα.

— Ἦθελα νὰ σ' εἶπω κάτι ἄλλο, τῇ εἶπεν ὁ ἀγᾶς.

— Τί ἄλλο;

— Ἐπρεπε νὰ μείνωμεν μίαν στιγμὴν μόνοι. Τότε ἡ νεά, ἣτις δὲν εἶχε σεισθῆ ἀπὸ τῆς θέσεώς της, ἰδοῦσα ὀρθίαν τὴν Μαύρην τῇ εἶπε·

— Μείνε, Φατμὰ, μὴν πᾶς πουθενά.

Καὶ προσέθηκε πρὸς τὸν ἀγᾶν στραφεῖσα·

— Εἶπαμεν, ἡ Φατμὰ θὰ εἶνε πάντοτε μαζί μου.

Ὁ ἀγᾶς ἔφερε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ εἶπε·

— Ἄς γένη τὸ θέλημά σου, κουζούμ, ἀλλ' ἤθελα νὰ σοῦ πῶ κάτι...

— Εἴμπορεῖς νὰ μοῦ τὸ πῆς νὰ εἶναι κ' ἡ Φατμὰ ἐδῶ.

— Εἶναι πολὺ καλὸ... καὶ πολὺ κακὸ διὰ σένα.

— Πολὺ καλὸ καὶ κακὸ...

— Εἶναι διὰ τοὺς γονεῖς σου...

— Διὰ τοὺς γονεῖς μου, εἶπε τρέμουσα ἡ κόρη. Δὲν μοῦ τὸ λέγετε; Τί σὲ πειράζει ἡ Φατμὰ ἂν εἶν' ἐδῶ;

— Ἄς εἶναι, εἶπεν ὁ ἀγᾶς, ἀφοῦ τὸ θέλεις. Σ' εἶπα ὅτι οἱ γονεῖς σου ἔφυγαν ἀπὸ τὸ σπίτι τους.

— Μοῦ εἶπες.

— Καὶ δὲν εἰςτε κανεὶς ποῦ βρίσκονται.

— Μοῦ εἶπες.

— Τώρα ὅμως τὸ ζεῦρον. Ἡ ἐξουσία ἤνυε τὸ καταφύγι τους.

Ἡ νεά ἐνέτεινε τὴν προσοχὴν.

— Καὶ οἱ ἀγάδες ζητοῦν ἐκδίκησιν.

— Ἐκδίκησιν! ἐπανελάθε μετ' ἀγανακτήσεως ἡ νεῆνις.

— Ἐκδίκησιν διὰ τὸν κατῆν, ὅπου τὸν ἀρπαξεν ὁ κλέφτης ἀπὸ τὸ τζαμί.

— Καὶ τί φταίγουν οἱ γονεῖς μου;

— Ὁ κλέφτης αὐτὸς δὲν εἶναι νοννός σου;

— Ποιὸς σοῦ τὸ εἶπε;

— Τὸ ἔμαθα.

Ἡ νεά ἔκαμε νεῦμα ἐνδοιασμοῦ.

— Αἶ, καὶ ἂν εἶναι νοννός μου; ἐψέλλισε.

— Δὲν λέγω ἐγὼ ὅτι φταίγει ὁ πατέρας σου τίποτε. Οἱ ἀγάδες φωνάζουν ὅτι ὁ Μηλιόνης τὸ ἔκαμε διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ σέ, καὶ ὅτι ὁ πατέρας σου ἦτον συνεννοημένος.

Ἡ νεά ἐσκέφθη ἐπὶ στιγμὴν καὶ εἶπε μετ' ἀρκούσης εὐστοχίας·

— Δυνατὸν νὰ τὸ ἔκαμεν ὁ... νοννός μου διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ ἐμέ... ἀλλὰ τοῦτο δὲν θὰ πῆ ὅτι ὁ πατέρας μου ἦτον συνεννοημένος.

— Διατί λοιπὸν ἔφυγεν ἀπὸ τὸ χωριό; ἀντέλεξεν ὁ ἀγᾶς.

— Καὶ πάλιν δὲν φαίνεται καὶ ἀπὸ τοῦτο ὅτι ἦτον συνεννοημένος. Διότι ἴσως νὰ ἐφοβῆθη κ' ἔφυγε.

— Τί νὰ φοβῆθῃ;

— Τί νὰ φοβῆθῃ! ἐπανελάθε μετ' ἀηδίας ἡ νεά καὶ ἡ λέξις αὕτη ἐξέφραζεν ὅλην τὴν ὀργὴν καὶ τὴν ἀποστροφὴν της πρὸς τὸν ἀγᾶν.

— Τῷ ὄντι δὲν εἶχε νὰ φοβῆθῃ τίποτε, προσέθηκεν εἰρωνικῶς.

— Βέβαια, εἶπεν ὁ Χαλὴν, κατὰ γράμμα ἐρμηνεύων, ὥστε δὲν εἶχε λόγους νὰ φύγῃ.

Ἡ νεά ἐσιώπησε.

— Δι' αὐτὸ οἱ ἀγάδες λέγουν ὅτι εἶχεν εἰδησιν ἀπὸ τὸν Μηλιόνην, ἐπανελάθε ὁ ἀγᾶς.

— Τέλος, καὶ ἂν εἶχεν εἰδησιν, ἀνέκραζεν ἡ νεῆνις, ἦτον εἰς τὸ δίκαιόν του.

— Διατί;

— Δὲν μοῦ εἶπες ὅτι ὁ κατῆς αὐτὸς εἶχε δικαίωσιν τὴν διαγωγὴν σου;

— Ναί.

— Τότε καλὰ τὸν ἔκαμε κ' ὁ νοννός μου, εἶπε τολμηρῶς ἡ νεά. Καὶ ὁ πατέρας μου, ἂν ἦτο συνεννοημένος, καλὰ ἔκαμε.

Ὁ ἀγᾶς περιῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς ἀμηχανίαν, καὶ δὲν εἰςτερε τί ν' ἀπαντήσῃ. Ἐντούτοις ἔλαβε θάρρος καὶ ἤρχισε ν' ἀπολογῆται διὰ μακρῶν. Αὐτὸς δὲν ἔπαιεν ὅτι τὴν ἀπήγαγεν, ἀλλ' ὁ πατὴρ της, ὅστις δὲν ἤθελε νὰ τῷ τὴν δώσῃ. Αὐτὸς δὲν ἐπεθύμει τὸ κακόν της, δὲν ἤθελε νὰ τὴν βλάψῃ. Καὶ ἂν μὲ τὸν καιρὸν δὲν τὴν ἐπειθε νὰ γένη σύζυγός του, εἶχε σκοπὸν νὰ τὴν ἀπολύσῃ, οἰκειοθελῶς.

— Διατί ὄχι τώρα; εἶπεν ἡ κόρη.

— Ἐλπίζω, γαβροῦμ, ἀπήντησεν ὁ ἀγᾶς.

Ἐὰν ἡ ἐλπίδα μου εὐρεθῇ ἀπατημένη, τότε θὰ σ' ἀφήσω.

— Καὶ τί σοῦ φταίγει ὁ πατέρας μου καὶ τὸν κατατρέχεις; Δὲν φτάνουν ὅλα τὰ ἄλλα;

— Ἐγὼ δὲν κατατρέχω, μικρὴ μου, τὸν πατέρα σου. Ἐγὼ κακὸν δὲν τοῦ θέλω. Διὰ κλόν σου τὸ εἶπα. Φταίγουν οἱ ἀγάδες, ὅπου τὸν κατηγοροῦν ὡς συνέννοχον τῶν κλεφτῶν, ὅπου ἀρπαξάν τὸν κατῆν. Φταίγεις ἐσὺ ἂν ἐπῆρε σκλάβον τὸν κατῆν ὁ νοννός σου; Ἄλλο τόσο φταίγω κ' ἐγὼ ἂν κατατρέχουν οἱ ἀγάδες τὸν πατέρα σου. Ὅπως κ' ἂν εἶναι, ἡμπορῆς ἐσὺ νὰ τοῦ κάμης καλόν, διότι κινδυνεύει.

— Καὶ πῶς ἡμπορῶ; εἶπε τρέμουσα ἡ νεά.

— Να με δεχθῆς δι' ἄνδρα σου, εἶπεν αὐθαδῶς ὁ ἀγᾶς.

Ἡ νεά ἤθελε νὰ εἶπῃ ποτέ! ἀλλ' ὁ φόβος τῆς ἔκλεισε τὸ στόμα.

— Ἐχεις καιρὸν νὰ συλλογισθῆς, ἐπανελάθε ὁ Χαλὴν. Θὰ πασχίσω κ' ἐγὼ νὰ ἐμποδίσω τοὺς ἀγάδες νὰ μὴ τὸν ἐγκαλέσουν.

Ἡ νεά ἐταπεινώσε τὴν κεφαλὴν. Ὁ ἀγᾶς ἀπῆλθεν ἀφήσας αὐτὴν ἄκρω ἀδημονοῦσαν.

ἤρχισε νὰ ἐννοῇ τὴν θέσιν της καὶ νὰ πείθεται ὅτι δὲν εἶχεν ὄπλα νὰ ἀνθίσταται κατὰ τοῦ ἀγᾶ. Ὁ ἥλιος ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν καὶ ἡ νεά ἀπεσύρθη μετὰ τῆς Φατμᾶς εἰς τὸν θάλαμον.

Τὸ σκότος καταπίπτον ἐπὶ τὴν γῆν, τῇ ἐκόμιζε πάντοτε βαθεῖς καὶ μυστηριώδεις φόβους.

Ἄλλ' ὁ καλύπτων τὴν ψυχὴν αὐτῆς ζόφος διεσχίζετο ἐνίοτε ὑπὸ ἀστραπιαίων ἐλπίδων. Ἄν ὁ νοννός της, ἂν ὁ μέγας αὐτὸς κλέφτης, οὗ τὸ ὄνομα ἐροδοῦντο οἱ Τούρκοι, ἤρχετο μὲ τὸ ἀσκέρι του νὰ διαρρήξῃ τὰς θύρας τῆς βδελυρᾶς ἐκείνης εἰρκτῆς καὶ νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ!...

Z'

Τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας ὁ Χρῆστος Μηλιόνης πρῶτος ἀρματοῦλός τῆς Ἀκαρνανίας, ἔπεμψε κρύφα χωρικὸν διαγγελεῖα πρὸς τὸν Χαλὴν ἀγᾶν.

Ὁ διαγγελεὺς οὗτος ἦτο κομιστῆς γραφῆς, ἦν εἶχε παραγγεῖλει νὰ γράψωσιν ὁ Μηλιόνης.

Ἡ γραφὴ ἔλεγε περίπου·

«Χαλὴν Ἀγᾶ, σὲ χαιρετῶ. Εἰξεύρεις ὅτι ἡ νεά ὅπου ἐπῆρες εἰς τὸ σαράγι σου, εἶνε βαφτιστικὴ μου. Ἡ κόρη αὕτη ἦτον ἀρραβωνισμένη, καὶ ἔκαμε πολὺ κακὰ νὰ τὴν ἀρπαξῆς. Ἄλλ' ἂν ἐσὺ ἔκαμες κακὰ, ὁ κατῆς τῆς Ἀρτας ἔκαμε χειρότερα, νὰ σὲ βγάλῃ ἀθῶον εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν. Ἀπ' ὅλους καλλίτερα ἔκαμα ἐγὼ, ὅπου ὑπῆγα τὴν Παρασκευὴν μὲ δύο παλληκάρια μου καὶ μὲ καμπόσους μονόματους, καὶ ἀρπαξὰ τὸν κατῆν ἀπὸ μέσα ἀπ' τὸ τζαμί τῆς Ἀρτας. Εἶχα διαθέσιν νὰ κάμω καὶ εἰς ἐσὲ τὸ ἴδιον, ἀλλ' οἱ σύντροφοί μου δὲν τὸ κατάφεραν. Δὲν πειράζει. Τώρα ἂν θέλω, ἡμπορῶ νὰ σὲ κάμω σάχη μέσα ἰστὸ σπῆτι σου, σοῦ τὸ

λέγω ἀκάκωτα. Δὲν τὸ κάμνω, διατί θέλω νὰ μοῦ δώσῃς ὀπίσω τὴν βαφτιστικὴν μου καὶ νὰ σοῦ δώσω κ' ἐγὼ ὀπίσω τὸν κατῆν τῆς Ἀρτας. Χέρι μὲ χέρι. Γράψε μου γραφὴν μὲ τὸν ἴδιον ἄνθρωπον νὰ ζεῦρω. Ταῦτα καὶ μένω. **Χρῆστος Μηλιόνης**».

Τὴν φορὰν ταύτην χειρότερον τοῦ κατῆ τῆς Ἀρτας ἐπράξεν ὁ Χαλὴν ἀγᾶς, ὅστις χωρὶς μηδὲ ν' ἀνακοινώσῃ πρὸς τὴν ἐνδιαφερομένην νεάν τὴν γραφὴν ταύτην τοῦ κλέφτου. ἔπιασε καὶ αὐτὸς κ' ἔγραψε γραφὴν ἰδιοτελεστάτην καὶ ἐπισφαλεστάτην, οὕτως ἔχουσαν·

«Χρῆστο Μηλιόνη, σὲ χαιρετῶ. Ἐλαβα τὸ γράμμα σου, καὶ εἶδα νὰ μοῦ γράψῃς νὰ σοῦ δώσω ὀπίσω τὴν βαφτιστικὴν σου, διὰ νὰ μοῦ δώσῃς τὸν κατῆν τῆς Ἀρτας. Δὲν εἰξεύρω ἂν ἡ βαφτιστικὴ σου σοῦ εἶναι χρήσιμη, ἀλλ' ὁ κατῆς τῆς Ἀρτας δὲν μοῦ χροιάζεται ἐμένα. Καὶ τὴν βαφτιστικὴν σου δὲν εἴμπορῶ νὰ σοῦ τὴν δώσω, διότι μὲ θέλει ὡς ἄνδρα της καὶ εἶναι γυναικία μου, καὶ ὁ ἱμάμης εὐλόγησε τοὺς γάμους μας. Ἄν δὲν ἤθελε νὰ γένη γυναικία μου, θὰ σοῦ τὴν ἔδινε. Ἄλλ' αὕτη ἠθέλησε μοναχὴ της.

Ὅσον διὰ νὰ κάψῃς τὸ σπίτι μου, καθὼς μὲ προβρίζεις, φύγω ἀπὸ σήμερα ἀπὸ τὴν ἐξοχὴν, καὶ κλείομαι εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἀρτας, καὶ ἂν θέλῃς ἐκεῖ ἔλα. Δὲν θὰ εὕρῃς ἄλλον κατῆν διὰ νὰ τὸν πάρῃς σκλάβον. Ταῦτα καὶ μένω. **Χαλὴν ἀγᾶς**».

Τώρα ἂν ὁ Χρῆστος Μηλιόνης εἰδίδεν εὐθὺς διαταγὴν νὰ θανατώσῃ τὸν κατῆν καὶ τοὺς δύο ἀγάδες, (οἱ δεύτεροί ὅμως δὲν εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἐξουσίαν του, διότι οἱ Τσεκουρκιοὶ ἐστρατοπέδευον ἄλλαχού τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας) βεβαίως δὲν θὰ ἦτο ἐνοχος. Καὶ ὅμως δὲν ἐπράξε τοῦτο. Εἰς τὸ γράμμα τοῦ ἀγᾶ, δι' οὗ ἀνήγγελλεν οὗτος πομπῶς ὅτι ἡ νεά εἶχε γένη ἐκούσα σύζυγός του, ὁ ἔμπειρος κλέφτης ὠσφράνθη τὸ ψεῦδος. Ἐὰν ἔγραφεν εὐλικρινῶς, ὅτι ἐκβιασθεῖσα κατέστη ἡ κόρη σύζυγός τοῦ Τούρκου, τότε θὰ τὸν ἐπίστευεν ὁ Χρῆστος. Ἀλλὰ τὸ στομῶδες τῆς ἐπιστολῆς ταύτης τὸν κατέστησε φιλόποτον.

Ὁ Χρῆστος ἔβαλε κατασκόπους ἵνα δυνηθῶσι ν' ἀνακαλύψωσι τι. Ἄλλ' οὐδεμίαν ἀσφαλῆ εἰδησιν τῷ ἐκόμισαν καὶ οὗτοι.

Ὁ Μηλιόνης εἶχεν εὐκρινῆ συνείδησιν τῆς θέσεώς του ἀπέναντι τῶν Τούρκων. Προέβλεπεν ὅτι ἐμελλε νὰ κηρυχθῆ ἀνάρτης παρὰ τῆς ἐξουσίας. Διότι μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου ὁ Χρῆστος ἦτο ὑπόσπονδος, καὶ ἐνομιζετο σύμμαχος καὶ ὑποτελῆς τῆς Πύλης. Ἡ παρασπονδία προῆλθεν ἐκ μέρους τῶν Τούρκων. Ἡ ἀρπαγὴ τῆς κόρης ἐκείνης καὶ ἡ παραδοξὸς ἀπόφασίς τοῦ κατῆ ἀπετέλουν τὴν παρασπονδίαν, καθ' ἣν ἐνόμιον εἶχεν ὁ κλέφτης περὶ τοῦ πράγματος. Δὲν ἠδύνατο πολεμιστῆς αὐτὸς νὰ ὑπομείνῃ τοιαύτην ὑβριν

γενομένην πρὸς τὴν ἀναδεκτὴν του. Ὄφειλε νὰ τιμωρήσῃ τὸ ἔγκλημα τοῦτο, ἂν καὶ μετὰ τὴν τιμωρίαν, τὰ πράγματα δυσκόλως ἠδύνατο νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸ πρότερον καθεστὸς.

Διότι ὁ Χρῆστος εἶχε βεβηλώσει τὸ τζαμίον τοῦ Ταχέρ, τόπον ἄβατον καὶ ἀπάτητον εἰς τοὺς ἀπίστους, τόπον ὑπὲρ πᾶν ἄλλο μωαμεθανικὸν τέμενος ἱερὸν καὶ ἄσυλον, ἔχοντα ὡς ἰδιαιτέρον προνόμιον τὴν ιδιότητα ταύτην. Καὶ ὁμολογουμένως ὁ κλέφτης, ὅτε εἶχεν ἀποφασίσει νὰ εἰσβάλῃ βιαίως εἰς τὸ τζαμίον, διὰ ν' ἀρπάσῃ τὸν κατὴν, ὄφειλε ν' ἀναλογισθῇ ταῦτα πάντα. Διὰ τοῦτο δὲν παρεπονείτο σήμερον, ἂν ἐκινδύνευεν. Ἐγίνωσκε δὲ καλῶς ὅτι καὶ ἂν ἀπέδιδε τοὺς αἰχμαλώτους, ὅπερ μόνον ἀντὶ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἀναδεκτῆς του ἠδύνατο νὰ πράξῃ, πάλιν δὲν ἐξησφαλιζέτο ἀπέναντι τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας. Ἄλλ' ὅμως ἐπέθυμει διακαῶς ν' ἀποδοθῇ ἢ ἀπαχθεῖσα κόρη εἰς τοὺς γονεῖς τῆς, ν' ἀπολύσῃ καὶ αὐτοὺς τοὺς τρεῖς Τούρκους, καὶ τότε εὐχαριστημένος θὰ ἦτο ἂν ἀπεκηρύττετο. Διότι ἐμελλε νὰ ἔχῃ τὸ θάρος τοῦ καθήκοντος, καὶ τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ συνειδότος. Ἄλλ' ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη τοῦ Χαλήλ ἦτο ἄλλη ἀπροσδόκητος ἀναβολὴ τῆς λύσεως.

Ἐν τῷ μεταξύ ἔμαθεν ὅτι οἱ ἀγάδες τῆς Ἄρτης καὶ τῶν περιχώρων παρεσκευάζον στρατεῖαν κατ' αὐτοῦ. Περιμένετο δὲ ἡ ἀποκέρυξις νὰ ἔλθῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἐπειδὴ ἠδύνατο νὰ παρέλθῃ μὴν, οἱ φανατικώτεροι ἐπέμενον νὰ προλάβωσι τὴν ἀποκέρυξιν ταύτην βεβαίαν ἄλλως νομιζομένην. Προσέτι ἔλαβε καὶ ἀλλαχόθεν ἐπιβεβαιώσιν τῆς εἰδήσεως ὅτι συνήνεσαν ἡ ἀναδεκτὴ του νὰ καταστῇ τοῦ Τούρκου σύζυγος.

Μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας μαυθάνει ὅτι ἡ ἐκστρατεία, ἐξ Ἄρτης ὁρμημένη, εἶχεν ἤδη ἐκινήσει κατ' αὐτοῦ.

Τότε ὁ κλέφτης ἐπῆρε τὴν ἀπόφασίν του, καὶ διέταξε νὰ θανατώσῃ τὸν κατὴν καὶ τοὺς δύο ἀγάδες.

(Ἔπεται συνέχεια).

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

ΤΟ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΠΑΡ' ΕΛΛΗΣΙ

καὶ ἡ ποίησις τῶν βυζαντινῶν σφραγίδων.

Α'.

Ὁ διατρίβων περὶ τὴν ἀρχαίαν τέχνην δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ ὅλον τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς καὶ τὴν χάριν περιοριζόμενος εἰς τὴν μελέτην τοῦ Παρθενῶνος καὶ τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους, ἀλλ' ἀνάγκη νὰ σπουδάσῃ καὶ περὶ τὰ μικροεργήματα τῶν ἀρχαίων τὰ ἐξ ὀπτιῆς γῆς καὶ ὕ-

λου, τὰ νομίσματα καὶ τοὺς σφραγιδολίθους. Ὁμοίως καὶ ὁ ἀποθαυμάζων τὴν χάριν τοῦ ἔπους τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὄψος τῆς λυρικῆς ποιήσεως καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ δράματος θὰ μείνῃ ἄγευστος ἐν μέρει τῆς ὅλης ἀρετῆς τῆς ἐλληνικῆς ποιήσεως ἂν ἀγνοήσῃ τὸ ἐπίγραμμα, τὴν μικρογραφίαν ταύτην τῆς Ἑλληνίδος Μούσης. Ὡς δ' εὐφυῶς ἐρρήθη ὅτι ὁ σφραγιδολίθος τῶν ἀρχαίων εἶνε οἷόν τι ἐπίγραμμα τῆς ἀρχαίας τέχνης, οὕτω δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν περὶ τοῦ ἐπιγράμματος ὅτι εἶνε ὁ δακτυλιόλιθος τῆς ἀρχαίας ποιήσεως. Παρὰ λαφὴ ἐξόχως ῥητορικῶ καὶ δηκτικῶ καὶ ζῶντι βίον μάλιστα ὑπαίθριον ἢ γέννησις καὶ ἀνάπτυξις τοῦ ἐπιγράμματος ἢ τὸ τι φυσικὸν καὶ οἰκειὸν. Μία ἐπιτυχῆς ἐννοία, ἐν ἐπιτήθειον προσφώνημα, ἢ εὐστοχος εὐρεσις τοῦ χαρακτηριστικοῦ, τοῦ ἐπικαίρου, τοῦ εἰκονικοῦ, τοῦ δηκτικοῦ, τοῦ σκωπτικοῦ, συνδεομένη μετὰ σοβαρᾶς βραχυλογίας, ἀπετέλει τὸ ἐπίγραμμα. Διὰ τοῦτο ἐν τοῖς κλασσικοῖς χρόνοις ἐθεωρεῖτο ὡς ἀπαραίτητον προϊόν τοῦ καλοῦ ἐπιγράμματος ἢ συντομία. Κατὰ τὸν ἐπιγραμματοποιὸν Κύριλλον

Πάγκαλόν ἐστ' ἐπίγραμμα τὸ δίστιχον ἦν δὲ παρέλθῃ τοὺς τρεῖς, ῥαψωθεῖς, κοκκὸν ἐπίγραμμα λέγεις.

Καὶ δὲν ἐτηρεῖτο μὲν ἡ ἀρχὴ αὕτη πάντοτε· ἀλλ' ὅμως δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι τὰ ἄριστα τῶν ἀρχαίων ἐπιγραμμάτων εἶνε μνημεῖα βραχυτήτος. Ὁ ἀρχαῖος ἐλληνικὸς κόσμος δὲν ἐνετράφη εἰς τὸ κολοσσάκιον· μία τῶν κυριωτάτων αὐτοῦ ἀρετῶν ὑπῆρχε τὸ σύμμετρον καὶ εὐπερίγραφον. Οὕτω δύο μόνον στίχοι ἤρκεσαν εἰς τὸν Σιμωνίδην ὅπως περιλάβῃ διὰ μεγαληγόρου ἀπλότητος πᾶν ὅ τι ἠθέλησε νὰ εἴπῃ περὶ τῶν μεγάλων νεκρῶν τῶν Θερμοπυλῶν. Οὕτω δὲ τῶν σάρων μόνων στίχων παρέστησεν ὁ Πλάτων τὴν Λαίδα ἀναθέτουσαν εἰς τὴν Παρίαν τὸ κάτοπτρον ὅπερ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ δεῖξῃ τὸ ἐξέει παρελθὼν αὐτῆς κάλλος. Δι' εὐγράμμων χαρακτῆρων ἐγκολαπτόμενα ἐπὶ τῶν ἐπιτυμβίων στηλῶν ὅτε μὲν ἦσαν χαρακτηριστικὴ δὴλωσις τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ γένους τοῦ θανόντος, ὅτε δὲ συγκινητικὴ κραυγὴ ὀδύνης καὶ ἄλλοτε ἠθικὴ παραινέσις πρὸς τοὺς ἐπιζῶντας, συχνότατα δὲ εἰκὼν ἀφελῆς ἀλλὰ μεγαλοπρεπῆς τοῦ βίου τοῦ μεταστάντος. Ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ἐπιτυμβίων ἐπιγραμμάτων, μάλιστα τῶν ἀπτικῶν, διαπνέει τὸ γλυκὺ ἐκεῖνο, εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἰδιάζον αἶσθημα τῆς εὐθανασίας ὅπερ εἰς τὸ μάρμαρον ἐνεγλυψεν ἡ ἀτθίς σμίλη.

Σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη, ἀγαθότης καὶ ἀρετὴ εἶνε αἱ κυριώταται τῶν εἰς τοὺς νεκροὺς ἀναφερομένων ἰδιοτήτων. Δὲν εἶνε ἕμιρα σώφρονος ὀδύνης τὰ ἐπιτύμβια τῶν ἀκυμῶρων, ἦτοι πρὸ ὄρας θανόντων, τῶν ἀκάκων νηπίων, τῶν ἐφθῶν, τῶν ἀγάμων περθένων ἢ τῶν κειμένων μακρὰν τῆς πατρίδος γῆς. Ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς ἀνυμφεύ-

του Φρασικλείας ἐπιγραφή ὅτι θὰ ὀνομάζῃται πάντοτε κόρη, ἀντὶ γάμου παρὰ θεῶν τοῦτο λαχούσα τὸ ὄνομα. Σοβαρὰ εἶνε τὰ ἐπιγραφέντα εἰς τοὺς τάφους τῶν ἐν πολέμῳ πεσόντων, οἱ δὲ μηδοφόνοι ἔτυχον τῶν ἀπ' ἀρίστης λύρας ἐπιτυμβίων· ἀλλ' ὅπως σερμὴ ἦτο ἡ ἐπιτύμβιος Μούσα θρηνοῦσα τοὺς πολεμιστὰς δεικνύει πλὴν τῶν ἐπιφανῶν ἐπιγραμμάτων ποιητῶν οἷος ὁ Σιμωνίδης τὸ ἐξῆς δίστιχον ἀγνώστου ἐπιγραμματοποιοῦ τὸ γραφὸν ἐπὶ τοῦ τάφου Ληναίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀρτεμιδώρου

Καὶ τὸ πρὶν ἐν πολέμοις τηρῶν πύργων, παροῦσαι, καὶ νῦν τηρήσω, ὡς δύναμαι, νέκυς ὦν.

Ἄλλοτε δὲ οἱ ἐπιγραμματογράφοι οἰοῦναι παίζοντες μετὰ τοῦ θανάτου δὲν ἀπηξίουσαν νὰ χαρακτῶσιν ἐπὶ τῶν στηλῶν λογοπαίγνια ἀναφερόμενα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ θανόντος. Ἐπὶ τοῦ σήματος γλύπτου τινὸς καλουμένου Εὐτυχίδου ὁ ποιητῆς παριστάνει τὸν νεκρὸν λέγοντα ὅτι ὁ δαίμων ἀφαρπάσας αὐτὸν νεώτατον εἰς τὸν Ἄδην κατέστησεν αὐτὸν ψευδώνυμον. Ἐπὶ δὲ τῆς νεκρικῆς στήλης Ἀθηναίου τινὸς καλουμένου Κόριου, ἦτοι φέροντος τὸ ὄνομα τοῦ κορίου, ἐγράφη ὅτι ὁ κείμενος ἔχει τὸ ὄνομα κορίου, ἀλλ' ὅμως ἔσχε ψυχὴν ἀνδρῶς δικαιοτάτου. Ἐνίοτε τὸ ἐπιτύμβιον ἐν μεταγενεστέροις μάλιστα χρόνοις ἐγράφετο ὑπὸ ἑμπερὶν διαλόγου τοῦ παροδίτου πρὸς τὸν νεκρὸν.—Ἐπέ ποῖον τὸ ὄνομά σου, τίς ἡ πατρίς σου, τίνας οἱ γονεῖς σου, εἰς τίνα ἡλικίαν ἔφθασες; Τί ἐδιδάχθης; Καὶ ὁ νεκρὸς ἀπαντᾷ εἰς τὰς περιέργους ταύτας ἐρωτήσεις. Τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέντος τὴν στήλην συγγενοῦς ἢ τῆς πόλεως τῆς τιμώσης τὸν νεκρὸν ἢ τοῦ φίλου τοῦ κηδεύσαντος τὸν θανόντα οὐ σπανίως ἀναγράφεται ἐν τῷ ἐπιγράμματι. Σπανιωτέρα δ' εἶνε ἡ μεταίροσύνη τοῦ ποιητοῦ τοῦ ἐπιγράμματος σπανίως ποτὲ καὶ μόλις ἀποτολμῶντος νὰ μεταδώσῃ εἰς τὴν ἀθανασίαν τὸ ὄνομά του μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ θρηνομένου.

Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τῶν ἀρχαίων ἐπιγραμμάτων ἄξιον λόγου εἶνε πλὴν τῶν ἐπιτυμβίων τὰ ἀναγραφόμενα ἐπὶ ποικίλων ἀναθημάτων καὶ διὰ τοῦτο καλούμενα ἀναθηματικά. Οἱ νικηταὶ τῶν Πλαταιῶν ἀνέθετον εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς θεὸν τρίποδα χρυσοῦν ὡς ἀκροθίνιον ἀπὸ τῶν Μήδων ἐκ τῆς δεκάτης τῶν λαφύρων. Οἱ Ἀθηναῖοι νικῶντες τοὺς Βοιωτοὺς καὶ Χαλκιδικεῖς ἀφίερον ἐκ τῆς δεκάτης εἰς τὴν Ἀθηνᾶν τέθριππον χαλκοῦν ἐν τοῖς Προπυλαίοις. Ὁ ναυαγὸς βρούμενος ἀπὸ τῶν κινδύνων ἀναθεῖται εἰς τὸν Ποσειδῶνα ἦν περ ὑπεσχέθη εὐχολίην, ὁ χειροτέχνης τὴν ἀπὸ τῆς τέχνης αὐτοῦ ἀπαρχήν, ὁ ἀγρότης τὴν δεκάτην τῶν γεωργίων. Ἡ Χρυσίνα ἰδρύει νεὸν καὶ ἄγαλμα τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης καθ' ἃ ἐπέταξεν αὐτῇ ἐν ὕπνοις ὁ Ἑρμῆς. Οὕτως ἐν μυριάσι περιστάσεσιν ὡς εὐχὴν ἢ ἐπ' εὐχαριστίας

ἀνέθετον οἱ ἀρχαῖοι εἰς τοὺς θεοὺς καὶ τὰς θεαινὰς οἴκους, ἀγάλματα, σκεῦη, πᾶν ὅ τι ἐνόμιζον ὅτι ἠδύνατο νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς ἀθανάτους. Εἰς αὐτοὺς ἀφίερον τὸ ἀνάθημά του ὁ νικηφόρος στρατάρχης καὶ ὁ χειρῶναξ βαναυσουργός, ἢ περισσὸθησκος γυνὴ καὶ ὁ πολύμητις ἀνὴρ, ὁ τυχὼν τῆς ἀπὸ τῶν θεῶν χάριτος ἢ ὁ ἀναμῆνων τὴν θείαν δωρεάν. Οὐχὶ σπανίως δ' ἔβαινε πρὸς αὐτοὺς καταθέτων τὰ ὄπλα τῆς προτέρας ἰσχύος ὁ ἀπόμαχος τοῦ πολέμου καὶ ἡ ἀπόστρατος τοῦ ἔρωτος. Ὁ Κίμων πειθόμενος ὅτι ἡ πόλις δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐν τῷ παρόντι ἰππικῆς ἀλκῆς, ἀλλ' ἀνδρῶν ναυμαχῶν καταθέτει εἰς τοὺς πόδας τῆς θεοῦ χαλινὸν ἵππου, σύμβολον τῶν περιττῶν τῆς χθὲς ἀγῶνων. Ἡ δὲ Λαῖς κρεμάνυσιν εἰς τὸν νεὸν τῆς Παρίας τὸ ἐφεξῆς περιττὸν κάτοπτρον, τὸν μάρτυρα τῶν παροδικῶν τῆς νεότητος καλλωπισμάτων. Ὅποια εὐκαίρια πρὸς ἐξάσκησιν τῶν κλῶν τεχνῶν ἐν τῇ ἐπιεργασίᾳ τοσούτων πρὸς τοὺς θεοὺς ἐκλεκτῶν ἀναθημάτων· ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἀπορμαί πρὸς σύνθεσιν ἐπιγραμμάτων χαρακτῶν ἐπὶ τῶν ἀναθημάτων τούτων καὶ περιεχόντων ἐν βραχεῖ οὕτως εἰπεῖν αὐτὴν τῆς ἀναθέσεως τὴν ἱστορίαν!

Πλὴν δὲ τῶν πρὸς τοὺς θεοὺς ἀφιερωμάτων οὐκ ὀλίγα ἦσαν τὰ πρὸς ἀνθρώπους ἀναθηματικά ἐπιγράμματα, καθ' ὅσον δὲν ἦτο σπανία ἢ ἐπὶ τιμῇ ἀνάθεσις ἰδίως ἀνδριάντων εἰς ἀνδρας ὀνομαστούς γενομένους ἐπὶ ἀνδρείᾳ, εὐεργεσίᾳ τῶν πόλεων ἢ σοφίᾳ.

Οὕτω δὲ πρὸς τὴν εὐσεβῆ ὑπὲρ τῶν οἰκείων μέριμναν τῶν ἰδιωτῶν ἀνημιλλῶντο οἱ δῆμοι, πρὸς τὴν φιλοστοργίαν τῶν τέκνων εἰς τοὺς γονεῖς, ἢ εὐγνώμων τῶν μαθητῶν πρὸς τοὺς διδασκάλους προθυμίᾳ. Ἐκ δὲ τῶν τοιούτων αἰσθημάτων τῆς τιμῆς ἢ στοργῆς ἐτρέφετο μὲν ἡ τέχνη, προήγατο δὲ ἡ ποίησις ἢ ἐπιγραμματικὴ.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἀφορμαὶ παρεῖχοντο εἰς τοὺς ἀρχαίους πρὸς σύνθεσιν ἐπιγραμμάτων. Πάντες γινώσκουσι τὸ ἔθος τῶν ἐν τοῖς δραματικοῖς ἀγῶσι νικῶντων χορηγῶν, οἵτινες ἀνέθετον εἰς τὸν Διόνυσον τὸν χρυσοῦν τρίποδα τὸν ἀπονεμόμενον αὐτοῖς ἐπὶ τῇ νίκῃ. Γνωστὸν δ' ὅτι τοιοῦτον ἀγωνιστικὸν ἀνάθημα εἶνε τὸ λυσιπράτειον μνημεῖον ἐν Ἀθήναις, τὸ κοινῶς λεγόμενον Φανάρι τοῦ Διογένους. Ἄλλ' ὁμοίως καὶ οἱ ἐν ἄλλοις ἀγῶσι νικῶντες ἀνέθετον πολλαίως εἰς τοὺς θεοὺς τὰ σύμβολα τῆς νίκης ἢ τὰ ἄθλα, τοὺς στεφάνους οἱ τοὺς στεφανίτας ἀγῶνας νικῶντες, τὴν λαμπάδα οἱ διαγωνισάμενοι τὴν λαμπαδηδρομίαν. Ἄλλὰ καὶ ἄλλως ἀπεδίδοτο μεγίστη σημασίαι εἰς τοὺς νικητὰς τῶν ἀγῶνων, φιλοτιμουμένων τῶν τε οἰκείων τῶν νικῶντων καὶ τῶν πόλεων ὧν ἦσαν πολῖται νὰ ἰδρῦσωσιν ἀνδριάντας αὐτῶν. Καὶ ὅποιον μὲν μουσεῖον ὅλον

ἔργων τῆς τέχνης ἐκ τῆς τιμῆς τῶν νικητῶν προσφρονόμενον ὑπῆρχεν ἐν Ὀλυμπίᾳ, μανθάνομεν ἐκ τοῦ Παυσανίου. Πᾶς δὲ ὁ ἐκ τῆς διατριβῆς ταύτης μανθάνων εἰς ὅποιαν ἄμεσον σχέσιν εὐρίσκειτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὸ ἀνάθημα μετὰ τοῦ ἐπιγράμματος, ἐνόησε ὅποιον πλοῦτον ἐπιγραμμάτων ἀνέπτυσαν αἱ ἀγωνιστικαὶ τιμαί.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων συνάγει ὁ ἀναγνώστης ὁπόσῃν ποικιλίαν πρὸς ποιήσιν ἐπιγραμμάτων παρεῖχεν ἡ ἀρχαιότης καὶ εἰς ὅποιαν ἀκμήν ἦτο εἰκὸς νὰ φθάσῃ τὸ ἐπίγραμμα ἐγκοληπτόμενον ἐπὶ καλλιτεχνημάτων ἀρίστων, καὶ ταῦτα ἐπὶ εὐκαιρίᾳ ἐνδόξων νικῶν, καλλιστεφάνων ἀγώνων, εὐχολῶν φιλοσεβαστάτων, ἐν μέσῳ τῆς πολλαπλῆς κινήσεως βίου δημοσίου καὶ ὑπαίθριου.

B'.

Οὐδὲν θαῦμα ὅτι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ ἐπίγραμμα δὲν συνεξέλιπε μετὰ τῆς ἀρχαιότητος καὶ ὅτε ἀπέθανεν ὁ μέγας Πάν. Ὁ βυζαντινὸς κόσμος διετήρησε τὸ ἐπίγραμμα ὑπ' οὓς ὄρους καὶ ἡ ἀρχαιότης ἂν μὴ ἐν μείζονι ποικιλίᾳ. Δὲν ὑπάρχει συγγραφεὺς Βυζαντινὸς γράψας καὶ ἐμμέτρως οὐ νὰ μὴ ἐσώθησαν ἐπιγράμματα. Οὐδ' ὑστέρησαν οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας, ἐν οἷς μάλιστα διαπρέπει ὡς ἐπιγραμματογράφος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος. Ἰνα δεῖξωμεν τὴν πρὸς τὸ ἐπίγραμμα ἀγάπην τῶν Βυζαντινῶν ἀρκεῖ νὰ εἰπώμεν ὅτι τὸ ποιητὴ Μανουὴλ τοῦ Φιλῆ, ἀμάσσαντος κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἰγ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ιδ' αἰῶνος ἔχομεν ἐπιγράμματα περὶ τὰ χίλια. Ταῦτα ἐκδόθεντα ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Γάλλου Miller ἐκ διαφόρων χειρογράφων εἰς δύο τόμους προῦκάλισαν τὸ κατὰ τῆς βυζαντινῆς ποιήσεως ἀνάθημα ἐπιφανοῦς Γερμανοῦ γραμματολόγου, τοῦ Bernhardy. Καὶ βεβαίως μὲν δὲν δυνάμεθα νὰ διαχρισθώμεν ὅτι ἡ Μούσα ἐμάκρυσεν ἅπασαν τὴν στιχουργικὴν τοῦ Φιλῆ πολυγονίαν, ἀλλ' ἀνεπιροήτως τὰ ἔγνη τῶν δικτύλων αὐτῆς δὲν εἶνε δυσδιάγνωστα ἐπὶ τινῶν τῶν δημιουργημάτων τοῦ Βυζαντινοῦ πολυγράφου. Ὅπως δὲ ἴσως εἶνε ἀξιοθαύμαστος ἡ ποικιλία τῶν θεμάτων ἀτινακινούσι τὴν λύραν, ἃς εἶπω μᾶλλον τὸν κάλαμον αὐτοῦ. Ἡ ἄλλει δὲ ἐπιγραμμάτων τὰς ἐορτάς, δεσποτικὰς τε καὶ θεομητορικὰς καὶ τὰς τῶν ἁγίων, περιγράφει εἰκόνας καὶ σκευὴ ἱερὰ καὶ καλλιτεχνήματα παντοῖα, προσφωνεῖ τὸν αὐτοκράτορα καὶ πατριάρχην, τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς φίλους, θρηνεῖ τοὺς μεγάλους καὶ τοὺς μικροὺς, σκώπτει τὴν φιλέρωτα γράυν καὶ τὸν ἱατρὸν τὸν τετυφωμένον. Διὰ τοῦ ἐπιγράμματός τοῦ ὁ Φιλῆς ἐναλλάξ γίνεται κόλαξ καὶ μάστιξ, δωρητὴς καὶ ἐπίτιμος, φιλοτέχνης καὶ μισοπόνθηρος, θαυμαστὴς καὶ εἴρων, θεοπρόπος καὶ νεκροκόμος. Ἡ ἐπιγραμματοποιία τοῦ Φιλῆ διακρίνεται τῆς τῶν κλασικῶν χρόνων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος διὰ δύο τινα

κυρίως, τὴν μακρογορίαν καὶ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ μέτρου. Καὶ ἡ μὲν μακρογορία αὐτοῦ εἶνε τοιαύτη, ὥστε σπινώως περιορίζεται εἰς δύο ἢ τέσσαρας στίχους ἐν τοῖς ἐπιγράμμασι, συνηθέστερον δὲ παρατείνει τοὺς στίχους εἰς μικροὺς μονολόγους, στερουμένους τῆς τε χαρακтерιστικῆς βραχυτήτος καὶ τῆς αὐτομάτου εὐφυίας τοῦ ἐπιγράμματος. Μέτρον δὲ συνήθως αὐτῷ εἶνε τὸ τρίμετρον ἰκμυδικόν, λυμυδικόν τὸν μονότονον τύπον τοῦ χωλιάρχου.

Τὰ ἐπιγράμματα τοῦ Φιλῆ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς δείγμα τῆς καθόλου βυζαντινῆς ἐπιγραμματογραφίας. Διεδόθη τὸ ἐπίγραμμα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, μάλιστα ἕνεκα τῆς εὐκολίας τοῦ χωλιάρχου, ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε δὲν ὑπάρχει περίστασις καθ' ἣν νὰ μὴ ἐγίνετο χρῆσις αὐτοῦ. Ὁ καλόγηρος ὁ ἀντιγράφων χειρόγραφον βιβλίον, ἀπεπειρῶτο νῦν κινεῖσθαι ἐν τέλει αὐτοῦ τὸ ὄνομα τοῦ εἰς τὸν ἀναγνώστην διὰ στίχων. Ὁ οἰκοδόμος ὁ ἀνεκκινῶν ἐκκλησίαν ἐδήλου τὸ ἔργον ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου δι' ἐμμέτρου ἐπιγράμματος. Ὁ δωρούμενος σκευὸς τι εἰς ναὸν ἢ ἰδιώτην ἐνεχάρσασεν ἐπ' αὐτοῦ εἰς μνημόσυνον τῆς δωρεᾶς ἀναθηματικῶν χωλιάρχους. Πάντα ταῦτα εἶνε στιχουργήματα ἄξια λόγου πολυτάκως διὰ τὰς ἱστορικὰς εἰδήσεις ἃς περιέχουσι, διὰ τὴν χριστιανικὴν εἰκονογραφίαν ἣν διασαφρῶσι, διὰ τὴν γνώσιν τοῦ βυζαντινοῦ βίου οὐ σκηναῖς χαρακτερίζουσιν. Ἀλλ' ὁμοιάζουσι συνήθως πρὸς ἀπειροκάλια τεχνητὰ ἔνθη στερούμενα καὶ ὁσμῆς καὶ χρωμάτων. Μὴ νομίσωμεν ὅμως ὅτι εἰς τοιαῦτα ἐπιγράμματα περιωρίζεται ὁ βυζαντινὸς κόσμος. Ἀπ' ἐναντίας παρὰ τὰ ἄλλα πρὸς τὰ ἄλλα κατασκευάσματα τῶν λογίων ἔθελον γνησιώτατα ἔνθη τῆς βυζαντινῆς ἐπιγραμματοποιήσεως τοῦ λαοῦ. Συνέβαινε δὲ καὶ κατὰ τὸν μακρὸν βίον τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ὅτι βλέπομεν γινόμενον καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ σήμερον ἐπὶ παρ' ἡμῶν Ὁ Ἕλληνα λόγιος δὲν ἔπαυσε μιμούμενος τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸν βυζαντινισμόν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Τὸ ἀρχαιοπρεπὲς ἐπίγραμμα ἐξηκολούθει καὶ τότε εἶτε ἐπὶ τῶν τύμβων εἶτε κυρίως ἐπὶ τῶν βιβλίων ὡς ἀφιρωτικὸν τῆς συγγραφῆς, ὡς ἔπαινος τοῦ συγγραφέως, ὡς σύστασις τοῦ βιβλίου. Καὶ ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς δὲ χρόνων ἰδίᾳ φιλολογικῶν ἀνεπτύχθη καλῶν καὶ κακῶν ἐπιγραμμάτων ἐν ἀρχαίᾳ γλώσσῃ καὶ εἰς ἀρχαία μέτρα συντεταγμένων, ὧν κυρίως γίνεται χρῆσις ὡς ἐπιτυμβίων. Γνωστὸν δ' εἶνε εἰς τοὺς φιλολογοῦντας τῶν παρ' ἡμῶν ὅτι μέγα μέρος τῶν *Φιλολογικῶν Παρήρων* τοῦ μακαρίτου Φιλίππου Ἰωάννου ἀποτελεῖται ἐκ συλλογῆς τοιούτων ὑπ' αὐτοῦ πεποιημένων ἐπιγραμμάτων. Ἀλλ' ἐπὶ τε τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις παρὰ τὸ

ἀρχαιομορφον ἐπίγραμμα τὸ συντασσόμενον πολυτάκως οὐκ ἄνευ μόχθου ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ ἐκ ψηφιδῶν τοῦ ἀρχαίου λόγου, παρὰ τὸ ἐνίστασθαι κακόζηλον τοῦτο στιχοῦργημα ἐπ' οὐ τὰ παλαιὰ δάνεια ὁμοιάζουσι πρὸς τεμάχην ἀναγλύφου ἀρχαίων ἐνκοδομημένα εἰς πηλόκτιστον ἀχυρῶνα, παρὰ τὸν κυκλῶνα τοῦτον ὅπου νεώτερα ὀνόματα καὶ πράγματα εἰσβάλλονται εἰς τὴν πέδην τοῦ ἀρχαίου μέτρου καὶ τῆς ἀρχαίας λέξεως ὡς νεοῦφῃ παραρρήματα εἰς ἔνδυμα ἐκ παλαιῶν βραχῶν συγκεκορημένων, παρὰ τὸ θνησιγενεῖς, λέγω, τοῦτο προϊόν ἀπειροκάλου μιμήσεως συνυπῆρχε καὶ συνυπάρχει τὸ αὐτόβλαστον προϊόν τῆς σπαργώσης δημώδους Μούσης. Τὸ λαϊκὸν τοῦτο ἐπίγραμμα δὲν εἶνε νεκροφανὲς καὶ δυσκίνητον, ἀλλ' εἶνε πλήρες χάριτος καὶ ζωῆς, εὐφυίας ἢ κακίας. Ὡς οἱ Ἀθηναῖοι πολιορκούμενοι ὑπὸ τοῦ Σύλλα ἐσκωποῦν αὐτόν, χλευάζοντες τὴν ὑπὸ τῶν ἀλφῶν λελευκασμένην ἐρυθρὰν ὄψιν τοῦ Ῥωμαίου στρατηλάτου διὰ τοῦ στίχου

σκαμίνον ἐσθ' ὁ Σύλλας ἀρίτω πεπαισμένον,

οὕτως ὁ βυζαντινὸς λαὸς ἐνέπαιζε διὰ δημώδους ἐπιγράμματος τὸν ἀτυχῆ αὐτοκράτορα Μαυρικίον ἐπὶ τῇ γενναίᾳ αὐτοῦ τεκνογονίᾳ καὶ παρέβαλλε τὰ τέκνα αὐτοῦ πρὸς *Ξυλοκουκουδα* καὶ παρῶμα τὸν πατριάρχην νὰ δώσῃ αὐτῷ κατὰ κρῆνιον ἵνα μὴ ὑπεραίρηται. Καθ' οὗς δὲ χρόνους βασιλεῖς καὶ μοναχοί, ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐφιλοπόνουν ἐν Βυζαντίῳ ἐπὶ τῆς περιγρημῆς ἢ τοῦ βομβυκίου χάπτου κακοτέχνους καὶ καλοδαθρικούς μιμήσεις τοῦ ἀρχαίου ἐπιγράμματος, οἱ φιλοσοκώμενοι δὲ ἤμῃ ἐπλήρουν τὸν ἄερα τοῦ ἵπποδρόμου ἢ τῶν στρατοπέδων διὰ τῶν αὐτομάτων, ἀνοθεύτων, ἐν τῇ ἀληθινῇ αὐτῶν γλώσσῃ αὐτοσχεδιαζόμενα ἐπιγραμμάτων. Δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι δὲν ὑπῆρξε πανήγυρις ἢ στάσις, ἐκστρατεία ἢ πολιορκία ἐν Βυζαντίῳ ἣτις νὰ μὴ συναδεύθη ὑπὸ τοῦ ἐπιγραμματοῦ οἴστρου τοῦ βυζαντινοῦ ὄχλου. Δυστυχῶς ὀλίγα τῶν ἐπιγραμμάτων τούτων διεσώθησαν ἡμῖν ὑπὸ τῶν χρονογράφων, τινὰ δὲ παρεδόθησαν ἡμῖν οὕτω παραμυροφωμένα ὥστε ἀπέβαλον πολὺ τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν χάριτος καὶ τοῦ πρώτου αὐτῶν τύπου. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Καθ' ἣν δ' ἐποχὴν ἀπὸ τῶν πειστηρίων τῆς Βενετίας καὶ Βιέννης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Κερκύρας δημοσιεύματα ἑλληνικὰ βιβλία ἐκδοσθῶντο ἐν τοῖς πρώτοις φύλλοις ὑπὸ ἀνοσίων τὸ πλεῖστον ἀφιρωτικῶν ἐπιγραμμάτων ἐν ἀρχαίᾳ μέτρῳ, ἐπὶ τῶν καλλιχρωμῶν ἐξ Ἰταλίας μαστραπάδων ἐπεγράροντο δημώδεις στίχοι ἔχοντες σχέσιν πρὸς τὸν οἶνον ὅστις ἐφαίδρυνε τὰς ἡπειρωτικὰς τραπέζας. Τὰ ἐπιγράμματα ταῦτα διακρίνονται διὰ τὸ βραχὺ καὶ δικτυκὸν τῆς παροινοῦς φιλοσοφίας.

Ὅστις νέος εἴ τις νὰ πίνει ὑπερβολικῶς
τὴν τιμὴν τοῦ ἀραιῆς, τὸν ὕψιαν τοῦ χαλιῶ

ἐπιγράφεται ἐπ' ἐνὸς μαστραπά. Εὐφύεστατον δὲ εἶνε τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα.

Κρασί σὲ πίνω νὰ χαρῶ
καὶ σὺ με κραῖς ὅσόν τοίχο,
ἐγὼ σε πίνω νὰ χαρῶ
καὶ σὺ με σέρνεις ὅσάν μωρό.

(Ἔπεται τὸ τέλος)

ΣΗΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ.

ΤΟ ΑΙΣΘΗΜΑ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

«Μὴν πηγαίνης ἐκεῖ... εἶνε κίνδυνος!»

Ποῖον παιδίον ἀκούον τὴν φράσιν ταύτην δὲν αἰσθάνεται ἐαυτὸ ἀκατανικήτως ἐλατούμενον πρὸς τὴν κινδυνώδη γωνίαν, ἣν παρήγγειλαν αὐτῷ ν' ἀποφύγῃ; Καὶ εἰς μόνον τὴν λέξιν κίνδυνος, πάλ्लεται ἡ καρδία του. Πλησιάζει, περιφέρεται, παρατηρεῖ. «Ἐδῶ εἶνε!..» λέγει, καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ βᾶθει τοῦ φόβου τοῦ ὑπάρχει τι τὸ γοητεῦον αὐτό, τὸ καθιστῶν θελκτικὸν τὸν κίνδυνον. Ἐνθυμούμαι ὅτι παιδίον ὦν ὠδηγοῦμην νὰ παίζω ἐνίστα εἰς μέγα ἐγκαταλειμμένον δάσος. Ἐντὸς τοῦ δάσους τούτου, ὑπὸ πυκνὰς βάττους καὶ ἀκάνθας ἐκείτο ὑψηλὸν τι ἀνάχωμα πρὸς δρομίσκον ἄγον. Ὁ δρομίσκος οὗτος μὲ εἴλκυε· ἐπαθύμουν νὰ πηδήσω ἀπὸ τοῦ ἀναχώματος. Ἀλλ' ἦτο τόσον ὑψηλόν! Διηρχόμεν ὥρας ὅλας ἐρυθρὸς, συγκεκνημένος, λέγων κατ' ἐμαυτόν: «Θὰ πηδήσω, δὲν θὰ πηδήσω.» Τέλος ἡμέραν τινὰ ἐπήδησα καὶ ἐκτύπησα πολὺ. Ἀλλ' ἀδιάφορον! ἤμην εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸν ἐαυτόν μου, ἐνόμιζα δ' ὅτι εἶχον ἀνακουφισθῆ ἀπὸ δυσβάστακτον βάρος.

Ἀναντιρρήτως μέγα θέλητρον ἐνέχει ὁ κίνδυνος, καὶ ἐλαύεται τις πρὸς αὐτόν καὶ ἄκων εἶτι. Εἶνε ἐν τῶν ἰσχυρῶν συνκισθημάτων, ἀτιναμᾶς συνταράττουσι, μᾶς συγκλονοῦσι καὶ παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς τὸ μέτρον τοῦ τί δυνάμεθα νὰ πράξωμεν, καὶ τί πραγματικῶς ἀξίζομεν. Ὁ κίνδυνος ἐξάγει, ἀποφυλακίζει τὸν ἐν ἡμῖν ἐγκεκλεισμένον ἄνθρωπον, ἐν σχεδὸν οὐδέποτε βλέπομεν. Καταργεῖ τὰς ἀνοήτους συνθήκας τοῦ βίου, θραύει πάντα τὰ περιβάλλοντα ἡμᾶς δεσμά, μόνος δ' αὐτός, καλλίτερον πάσης δημοκρατίας, ἐγκαθίστηται ἀληθῶς τὴν ἰδέαν τῆς ἰσότητος, τῆς ἀδελφότητος. Οὐδέποτε εἶδον τηλικαύτην ἀγάπην τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους, τοιαύτην εὐλακρίειαν, ὅσην ἐνώπιον τοῦ κινδύνου. Φαίνεται ὅτι ἐκ τῆς θερμότητος τῶν ἀδελφικῶς θλιβομένων χειρῶν τὸ θάρρος μεταδίδεται ἀπὸ τῶν μὲν εἰς τοὺς δέ.

Ἐννοεῖται ὅτι πρὸς τὸ θέλητρον τοῦ κινδύνου συμμίσγεται πάντοτε, καὶ παρὰ τοῖς ἀνδρειοτάτοις ἐστὶ, θλίψις τις τῆς καρδίας, δισταγμὸς τις, κινήσις τις πρὸς τὰ ὀπίσω ὡς ἐκείνη ἦν ἔκαμνον ὅτε ἤμην κεκλιμένος ἐπὶ τοῦ ἀναχώματος καὶ ἦτις μοὶ καθίστα τὸ πῆδημα δελεαστικώτερον ἐκάστοτε. Μόνη ἡ ἔξις δύναται νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ τῶν κρίσεων τούτων τῆς ἀδυναμίας, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ ἔξις κινδύνου τινὸς θεωρεῖται ἡμᾶς καὶ καθιστᾷ ἰσχυροὺς μόνον κατ' αὐτοῦ τούτου τοῦ κινδύνου. Ἐν θαλάσῃ, κατὰ σφοδρὰν τρικυμίαν, καθ' ἣν στιγμήν οἱ ναῦται ἐκτελοῦσι τοὺς χειρισμοὺς ἀπαθίστατα, συνειθισμένοι ὄντες εἰς τοὺς συριγμοὺς τοῦ ἀνέμου καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ πλοίου θραύσιν τῶν κυμάτων, γηραιὸς τις στρατιώτης ἑκατὸν μυχῶν μετασχών, δυνατὸν νὰ ὠχριάσῃ, νὰ φρικιάσῃ, χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ εἶνε ἀνανδρὸς. Οὗτος ἔχει συνειθίσει εἰς τὰς σφαίρας καὶ τὰ ὀδοῦζα. Ἐξοικειώθη πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ ν' ἀποθάνῃ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἐπὶ τοῦ χείλους τάφρου τινὸς ἄλλ' ὄχι καὶ ν' ἀποθάνῃ πνιγείς, παλαίων πρὸς τὰ ἀφρισμένα κύματα!.. Ἄν τούλάχιστον ἐπετρέπετο εἰς αὐτὸν νὰ μετασχῇ τῶν χειρισμῶν, ἢ ἄλλης τινὸς ὑπηρεσίας, θὰ ἐνόμιζεν ὅτι ἀνθίσταται κατὰ τοῦ κινδύνου. Ἄλλ' ὄχι, πρέπει νὰ μένῃ ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἀνωφελὴς καὶ ἀκίνητος πρὸ τοῦ ἀγνώστου κινδύνου. Εἶνε τρομερόν.

* *

Ὡ! τὴν μικρὰν ἐκείνην ἀνατριχίαν τοῦ κινδύνου, τίς ἐξ ἡμῶν δὲν ἠσθάνθη ἀπαξ τούλάχιστον; Ὡσεὶ σκιά τις διέρχεται ἐπὶ τῶν προσώπων. Συγχρόνως τὸ σῶμα γίνεται δυσκαμπτότερον. Ἰστάμεθα ἔτοιμοι. Προσοχή, ἐφθάσαμεν!.. Τότε εἶνε ἀξιοπαρακτῆτος ἢ ἐπὶ πάντων ἐντύπωσις τοῦ κινδύνου. Ἐκαστος ἐκφράζει αὐτὸν διαφύως. Τινὲς καθίστανται φλύαροι, ἀδυνατοῦντες νὰ κρατήσωσι τοὺς λόγους των. Ἄλλοι τοῦναντίον, σφίγγουσι τοὺς ὀδόντας αὐτῶν. Παρὰ τοὺς νευρικῶς γελῶντας ὑπάρχουσι τινὲς λίαν ἀδημονοῦντες ἐπὶ τῇ εὐθυμίᾳ ταύτῃ. Ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ὁ κίνδυνος, τὰ ὠχριῶντα χαρακτηριστικὰ τῶν προσώπων συστέλλονται εἰς συγκέντρωσιν τῆς ὄλης ὑπάρξεως. Οἱ ὀφθαλμοὶ διαστέλλονται, αἱ φωναὶ μεταβάλλουσι διαπασῶν. Γίνονται ἄγριαι, βραχναί.

Ἄλλ' ὁ κίνδυνος δὲν μεταβάλλει μόνον τὰ ὄντα. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀτμόσφαιρα νομίζεις δονεῖται, αἰσθάνεται. Καὶ αὐτὸ τὸ τοπίον μεταβάλλεται. Ὄταν περιλάμπηται ὑπὸ τοῦ ἡλίου, τὸ συνάστημα τοῦ κινδύνου παρίστησιν ἡμῖν αὐτὸ ὡς σκιασθὲν καὶ ὠχριάσαν. Ὁ οὐρανὸς γίνεται σβηρότερος, ἢ φύσις μεγαλύνεται.

Ἡδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν τοῦτο πάντες ἡμεῖς οἱ εἰς ἀψιμαχίαν τινὰ περὶ τοὺς Παρισίους

παρευρεθέντες. Ἡ οἰκεία ἐκείνη ἐξοχή, οἱ σιδηροδρομικοὶ σταθμοί, αἱ ὄχθαι τοῦ Σηκουάνα ἢ τοῦ Μάρνου, αἰτίνας ἀπετρίβησαν ὑπὸ τῶν θημάτων τῶν περιοδευόντων, μᾶς ἐφαίνοντο ὡς τοπία ἄγνωστα, ἢ μᾶλλον μεταμεμορφωμένα.

Τὰ ἐμβλήματα τῶν πανδοχείων ἐνεποίουν πένθιμον ἐντύπωσιν. Οὐχὶ δὲ μόνον τὰ ὀδοφράγματα, τὰ χαρακώματα, αἱ κρημισθεῖσαι γέφυραι, αἱ ἀνοιχθεῖσαι τάφροι παρεῖχον νέαν φυσιογνωμίαν εἰς πάντα τὰ ἀντικείμενα, ἀλλὰ πρὸ παντός ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ κινδύνου.

Πρὸ τινῶν ἡμερῶν ἐπεσκέφθην μικρὰν τινα τοῦ Μάρνου γωνίαν, ἐν ἣ, κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1871, διήλθον πέντε λεπτὰ ἀληθοῦς κινδύνου, μεγάλης συγκινήσεως. Οἱ καλαμώνες τῆς ὄχθης, λευκὸς τοίχος νεόδμητος, ὑπὸ σφαιρῶν τετραπημένον, καπηλείον ἠρειπωμένον, οὐ ὑπελείπετο σκιάς ὑπὸ περιπλακάδος κεκαλυμμένη, πάντα ταῦτα εἶχον ἐντυπωθῆ ἐν τῷ βλέμματί μου, εἶχον ἐγγραχθῆ ἐν ἐνὶ δευτερολέπτῳ καθ' ὃ ὡς ὀπτασίαν εἶδον αὐτά, καὶ ὁμῶς μόλις ἀνεγνώρισα τὸ μέρος.

Τὸ αὐτὸ ἦτο καὶ πάλιν παράπηγμα τοῦ καπηλείου, ὁ αὐτὸς κατατροπημένος λευκὸς τοίχος, ἀλλὰ οὐχὶ καὶ οἱ Σάξονες, ἐνεδρευόντες ἐκ τῆς ἀντίπεραν ὄχθης, παρελθόντος δὲ τοῦ κινδύνου, τὸ βῆμα ἐκείνου τοῦ ὕδατος ὑπὲρ μοὶ εἶχε φανῆ τὸσον μέγα, τὸσον φοβερόν, μοὶ ἐφαίνετο πλέον ἀπλῆ θελκτικὴ γωνία παρισινῶ τοπίου.

* *

Φίλοι μου, ζήτω ὁ κίνδυνος! Οὐδὲν ὡς αὐτὸς στομῶνει τὰς ψυχάς. Ἄν κατὰ τὴν προσέγγισίν του ἐμβάλλῃ ῥίγος καὶ εἰς τοὺς γενναυστάτους, ποῖον ὁμῶς θαυμάσιον θάλπος ἀπολείπει ἐν τῇ καρδίᾳ ἀπερχόμενος! Μετὰ τὴν συγκέντρωσιν ὅλων ἡμῶν τῶν δυνάμεων, πόσον ὠραία εἶνε ἡ μετέπειτα χαλάρωσις ὅλης ἡμῶν τῆς ὑπάρξεως. Πόσον εὐαρέστως γελῶμεν! Πόσον ἠύχαριστημένοι εἴμεθα ὅτι ζῶμεν! εἶνε ἡ ἀντίδρασις φεγγαβολούσης πυρᾶς μετὰ μακρὰν ἐν ψυχῇ πορείαν.

Τὴν θελκτικὴν ταύτην ἀντίδρασιν ἠσθάνθη, τὸ δειλινὸν Κυριακῆς τινος, εἰσελθὼν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Βονιφάτσιο τῆς Κύρνου. Ἐπὶ δύο ἡμέρας εἶχον παλαίσει πρὸς τὴν τρικυμίαν. Εἶχον θραυσθῆ οἱ ἰστοὶ μας, τὸ κύτος ἦτο πλήρες ὕδατος. Ἦτο θαῦμα πῶς ἐσώθημεν.

Μοὶ ἐφάνη δὲ ὠραῖος ὁ λιμενίσκος ἐκείνος, οὐ τινος τὰ ὑπνώττοντα ὕδατα προχωροῦσι μεταξὺ βράχων λείων καὶ μαύρων. Ἐν τῷ βάθει ἐφαίνετο φωταυγῆς ἢ προκυμμία, καὶ χαλικόστρωτος ἀνωφερὴς δρόμος ἄγων πρὸς τὴν πόλιν. Ὑψηλά, ἐφαίνετο παλαιὰ ἐκκλησία ὑπὸ ἵπποτων κτισθεῖσα ἐπὶ ἀνδῆρου, εὐρύτατον ἔχοντος ὀρίζοντα. Ἐφθάσαμεν καθ' ἣν στιγμήν ἔληγεν ὁ ἐσπερινός... Μοὶ ἐφάνη ὅτι οὐδέποτε ἐπὶ ζωῆς μου

ἀνέπνευσα τὸσον ἀπλήστως. Πέριξ ἐφαίνετο ἡ ἀφροσπεφὴς θάλασσα, αἱ ἄκται τῆς Σαρδηνίας, τὸ στενὸν ὑπὸ φωτὸς ἀπλείτου καταυγαζόμενον. Ἡκούομεν τὸν κρότον τῶν κυμάτων ἐκπλητόμενοι ὅτι δὲν ἠσθάνομεθα τὸν σάλον αὐτῶν ὁ δ' ἄνεμος παρήρχετο ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν μηχανώδης ἐν ᾧ ἐστηριζόμεθα ἐπὶ τοῦ ἀνδῆρου. Οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὸ δειλινὸν ἐκεῖνο. Μετὰ τὴν βοήν καὶ τὴν συγκίνησιν τῆς τρικυμίας ἢ γαλήνης ἐκείνης, ὁ θερμὸς ἥλιος!... Ἡσθάνομην ὑπερτροφίαν χαρᾶς, ζωῆς, εὐφρονόμενον τὸν πρὸ ἐμοῦ ὀρίζοντα, ὅλην μου τὴν ὑπαρξίν, ἠσθάνομην τὸ ἐκ τῆς παρελεύσεως τοῦ κινδύνου θελκτικὸν συναισθημα.

(Alphonse Daudet)

..A

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ

Ἡ ἰδρώς.

Τὸ βευστόν τὸ παραγόμενον ὑπὸ τῶν πρὸς τοῦτο ἀδένων καὶ διαχεόμενον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος κατὰ τοὺς μεγάλους καύσωνας, ἐλαττοῦται κατὰ τὸν χειμῶνα, κατὰ δὲ τὰ σφοδρὰ ψύχη δὲν ὑφίσταται σχεδόν. Καὶ ὁμῶς πάντοτε ὑπάρχει, οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ κατάστασις τῆς ἀτμοσφαιρας. Ὄταν ἐκχέεται ἄρθρον ὀνομάζεται ἰδρώς, μόλις αἰσθητόν, καλεῖται νοτὶς, καὶ ἐντελῶς ἀνεπαίσθητον, εἶνε ἢ ἄδηλος διαπνοή.

Ἡ ἔδρα, ἡ ποσότης, αἱ χημικαὶ ιδιότητες, ἡ ὁσμὴ καὶ τὸ χρῶμα τοῦ ἰδρώτος παρουσιάζουσι πλείστας ποικιλίας.

Ἐὰν εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ ποσότης τοῦ ἐκκρινόμενου ἰδρώτος εἶνε λίαν ποικίλη κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ ὅτι ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θερμοκρασίας καὶ τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ ποιῶ τοῦ παρεμβαλλόμενων ὑγρῶν, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι κατὰ μέσον ὄρον ἡ ὀλικὴ ἐπιφάνεια τοῦ σώματος παράγει περίπου μίαν λίτραν ἰδρώτος εἰς διάστημα εικοσιτεσσάρων ὥρων. Αἱ ἐρευναι τοῦ Φάβρου κατέδειξαν ὅτι ἄτομα ὑποβληθέντα εἰς δραστηρίους ἐφιδρώσεις περήγαγον ἐν μιᾷ ὥρᾳ μέχρι δύο καὶ ἡμισείας λίτρων ἰδρώτα. Ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμίανος, ὅστις ἔτρωγε περὶ τὰς τεσσαράκοντα λίτρας κρέατος, ἰδρῶνε τὸσοῦτον ἀφθόνως, ὥστε ὕδρις ἐγέμιζεν ἐξ αὐτοῦ.

Αἱ χημικαὶ ιδιότητες τοῦ ἰδρώτος, αἱ τοσοῦτον λεπτομερῶς ἐρευνώμεναι ὑπὸ τῶν νεωτέρων χημικῶν, δὲν εἶχον διαφύγει τὴν προσοχὴν τῶν ἀρχαίων. Πρὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων ὁ Γαληνὸς συνίστα εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ νὰ ἐξετάζωσι τὸν ἰδρῶτα τῶν ἀσθενῶν ἵνα ἐξ αὐτοῦ ἐξάγωσιν ὀδηγίαν πρὸς θεραπείαν αὐτῶν.

Ἡ ὁσμὴ τοῦ ἰδρώτος ἐχρησιμοποιήθη ἐν τῇ ἱατρικῇ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς διαγνώσεως, καὶ ὡς ἀπέδειξε προσφάτως ὁ δόκτωρ Μανέν ἐν τῷ σοφῷ αὐτοῦ συγγράμματι περὶ τῶν ὁσμῶν τοῦ ἀνθρώπινου σώματος, εἶνε πολὺτιμον μέσον, ὅπερ δὲν πρέπει οὐδέποτε νὰ παραμελεῖται.

Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει ὅτι ὁ ἰδρῶς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εὐωδίαζε: «τοῦ χρωτὸς ἠδιστον ἀπέπνει καὶ τὸ στόμα κατεῖχεν εὐωδία καὶ τὴν σάρκα πᾶσαν, ὥστε πληροῦσθαι τοὺς χιτωνίσκους...» Ἀμερικανὸς τις δόκτωρ ποιεῖται λόγον περὶ τινος ὑστερικής, τῆς ὑποίας τὸ ἀριστερὸν ἡμισυ τοῦ στήθους εἶχε διαπνοὴν ἀναδίδουσαν τὴν ὁσμὴν τοῦ φυτοῦ τῆς ἱριδος. Ὁ Σμιθ ἐγνώρισεν ἄνθρωπον, οὐτινος ἡ διαπνοή, λίαν ἀφθονος εἰς τὰς χεῖρας, εἶχε τὴν ὁσμὴν τοῦ θείου. Ἐτερός τις ἱατρός παρετήρησε νεάνιδα τῆς ὑποίας οἱ δάκτυλοι ἐν ταῖς συνοχαῖς αὐτῶν διέχεον ἰσχυρὸν ἄρωμα βανίλιας. Ὁ Βαρβιέ ἀφηγεῖται τὴν ἱστορίαν ἐνός λοχαγοῦ τοῦ πεζικοῦ, ὅστις ἔπαθεν ἐκ δυσώδους διαπνοῆς τοῦ ἡμίσεος μόνον τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἀντιστάσης εἰς πᾶσαν θεραπείαν, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τοῦ στρατοῦ.

Αἱ περιπτώσεις αὗται, ὡς παρατηρεῖ ὁ δόκτωρ Μανέν, προέρχονται ἐκ νευρικῶν διαταραξέων ἢ δὲ ἀνωτέρω μνημονευθεῖς Ἀμερικανὸς δόκτωρ δὲν διστάζει νὰ εἰπῇ ὅτι ἡ καλουμένη ὁσμὴ ἀγισότητος δὲν εἶνε ἀπλοῦν ῥητορικὸν σχῆμα, ἀλλ' εἶνε ἀκριβῶς ἡ ἐκδήλωσις ἱερᾶς τινος νευροπαθείας, εὐωδιαζούσης τὸ δῆμα δι' ἐκκρίσεων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εὐαρέστων κατὰ τὰς στιγμὰς τοῦ θρησκευτικοῦ παροξυσμοῦ καὶ τῆς ἐκστάσεως. Ἀλλὰ δὲν δύναται τις, νομίζομεν, νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὴν ἐξήγησιν ταύτην τοῦ σοφοῦ ἱατροῦ τῆς Νέας Ὑόρκης.

Ἐν τῷ περὶ ὑστερισμοῦ βιβλίῳ του ὁ Bernutz ἰσχυρίζεται ὅτι ἐν τῷ ὑστερικῷ ληθαργῷ ἢ ἄδηλος διαπνοὴ ἀναδίδει ὁσμὴν πτώματος.

Ἡ ὁσμὴ τοῦ ἰδρώτος παρὰ τοῖς τρελλοῖς εἶνε ἰδιαίτουσα, ὀξεῖα, καὶ δυσώδης, ἐνθυμίζουσα τὴν ὁσμὴν τῶν διαρκῶς κεκλεισμένων χειρῶν συγκεικερατμένην πρὸς τὴν τῶν θηρίων ἢ τῶν ποντικῶν· εἰσχωρεῖ δὲ πανταχοῦ, εἰς τὰ ἐνδύματα, εἰς τὰ ἐπιπλα, εἰς τὰ μέρη τὰ κατεχόμενα ὑπὸ τῶν τρελλῶν, καὶ εἶναι λίαν διαρκῆς μεθ' ὅλας τὰς περὶ καθαριότητος φροντίδας.

Τίς ἀγνοεῖ τὰς ἐφιδρώσεις τῶν ποδῶν, αἰτίνας οὐδ' αὐτῶν τῶν βασιλείων φεῖδονται; Ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῆς ὑγείας τοῦ βασιλέως» ὁ Φαγὼν ἀναφέρει ὅτι ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' κατεῖχετο ὑπὸ τοῦ παθήματος αὐτοῦ, κληρονομήσας ἀναμφιβόλως τὸ πάθος τοῦ βασιλέως Ἐρρίκου τοῦ πάππου του, περὶ τοῦ ὁποῦ εἶπε ποτὲ ἡ δεσποινὴς Verneuil ὅτι, ἂν δὲν ἦτο βασιλεὺς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ τὸν ὑποφέρει κανεὶς, ἀπόζοντα ὡς θνησιμαῖον.

Αἱ τροφαὶ καὶ τὰ φάρμακα μεταβιβάζουσιν εἰς

τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δέρματος τὰ ὀδυμηρὰ αὐτῶν στοιχεῖα καὶ οὕτως ἀλλοιοῦσι τὴν ὁσμὴν τοῦ δέρματος. Τὸ σκόροδον, τὸ οἰνόπνευμα, ὁ καφές, τὰ ὕδνα, ἡ βαλεριάνα, ὁ μόσχος, ἡ τερεβινθίνη, ἡ πισσάσφαλτος, τὸ θεῖον, τὸ ρητινώδες κόμμι, ὁ αἰθήρ, τὸ ἰώδιον, τὸ φώσφορον κτλ. μεταφέρουσι εἰς τὴν ἐπιδερμίδα τὴν ἰδίαν ὁσμὴν.

Ἡ ποσότης τοῦ ἐκκρινόμενου ἰδρώτος αὐξάνει ὑπὸ διαφόρους ἐπιπεργείας. Κατὰ πρῶτον λόγον συντελεῖ πρὸς αὐξήσιν αὐτοῦ ἡ ὕψωσις τῆς θερμοκρασίας, εἶτα δ' ἐπαυξάνουσι αὐτὰ ὁ τρόμος, ἡ ὄργη, ἡ ὑπὸ τῶν ψυχρῶν πλύσεων παραγομένη ἀντίδρασις, καὶ ἡ λήψις ἰδρωτικῶν.

K*

ΥΠΟΒΡΥΧΙΑ ΤΟΡΠΙΛΛΟΒΟΛΑ

Ὁ Νορδεμφέλτ, ὁ ἐφευρέτης τῶν μυδραλιοβόλων καὶ τῶν ταχυβόλων, ἀτινα φέρουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἐδοκίμασε πρὸ τινος ἐν Στοκόλμῃ νέον τορπιλλοβόλον ὑποβρυχίον ὑπ' αὐτοῦ ἐπινοηθέν. Ὁ Νορδεμφέλτ ἐπεχείρησε ταξείδιον 150 μιλίων, ἀπὸ Στοκόλμης μέχρι Γκατεμβούργης, ἐν τῷ Κατεγάτῃ, πλέων ὅτε μὲν ἐπὶ τοῦ ὕδατος, ὅτε δὲ βυθίζομενος εἰς βάθος ὅπερ ἐλευθέρως ἐξέλεγε.

Τὸ νέον πλοῖον κατασκευάσθη διὰ τοῦ καλλιῆστου σουηδικοῦ γάλλυθος. Ἡ κατασκευὴ δὲ ὑπελογίσθη ὅπως ὑφίσταται πίεσιν 30 μέτρων ὕδατος, ὅπερ ἀποτελεῖ βάθος μεγαλείτερον ἐκείνου εἰς ὃ θὰ παραστῇ ἀνάγκη νὰ καταβῇ. Πλέει φυσικῶς βυθίζεται διὰ τῆς κινήσεως δύο ἐλικῶν εἰς τὰ πλευρὰ αὐτοῦ τεθειμένων, ὡς δὲ παύσῃσι στρεφόμενα ἀνέρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος. Αἱ ἕλικες αὗται εἰσὶ τεθειμέναι ἐντὸς δύο πύργων, οἵτινες προστατεύουσιν αὐτάς.

Τὸ τορπιλλοβόλον τοῦτο, σχῆμα σιγάρου ἔχον, ὅταν εἴη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, μόνον τὸν σωλῆνα τοῦ καπνοδόχου αὐτοῦ δεῖκνυε καὶ πυργίσκον κεκαλυμμένον ὑπὸ θόλου ἰσχυρῆς ὑάλου, ὅστις χρησιμεύει ὡς σκοπιὰ τοῦ πλοιαρχοῦ. Ὁ ἐξοπλισμὸς συνίσταται εἰς σωλῆνα ἐν τῇ πρῶτῃ πρὸς ἐκσφενδόνησιν τῆς τορπίλλης Οὐίτεαδ καὶ εἰς τορπίλλην ρυμουλκουμένην ὑπὸ τοῦ τορπιλλοβόλου ἣν ἐπενόησε ὁ Νορδεμφέλτ. Πρὸ τοῦ πυργίσκου εὐρίσκειται μυδραλιοβόλος πέντε σωλῆνας ἔχουσα, ἡ δ' ἐφευρέτης προτίθεται νὰ προσθήσῃ ταχυβόλον τῶν 37 χιλιοστομέτρων, ὅπως δύναται νὰ μάχεται κατὰ τῶν μικρῶν σκαφῶν, καθ' ὧν ἡ τορπίλλη Οὐίτεαδ οὐδὲν δύναται διότι εἰς τρία μόνον μέτρα βάθους προχωρεῖ.

Τὸ πλήρωμα τοῦ ὑποβρυχίου πλοίου φαίνεται ἔχον μεγίστην πεποίθησιν εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ· διέπλευσεν ἤδη, κατὰ τῆς διαφόρους ἐκδρομῆς του, διαστήμα ἐξακοσίων μιλίων. Νέα

δὲ πειράματα ἐτελέσθησαν ἐσχάτως ἐνώπιον πολλῶν ξένων ἀξιωματικῶν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ὁ γνωστὸς ἐπὶ ταῖς ἰδιοτροπίας αὐτοῦ βασιλεὺς τῆς Βυαρίας Λουδοβίκος Γ' ἀνεγείρει καὶ ἄλλο πολυτελεὲς ἀνάκτορον, οὗτινος τὸ ἐξωτερικὸν εἶνε μεγαλοπρεπέστατον, τὸ δὲ ἐσωτερικὸν εἶνε ἀπομίμησις τῶν ἀνακτόρων τῶν Βερσαλλιῶν ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΗ'.

Ἡ κλίμαξ τοῦ ἀνακτόρου τοῦτου εἶνε θυρακτία. Οἱ τοῖχοι καλύπτονται ἀνωθεν ἕως κάτω ὑπὸ κατόπτρων. Ἡ ὄροφή εἶνε ὑαλίνη. Πελώριος πολυέλαιος καὶ γιγαντιαία κροπήγικα φωτίζουσι τὴν κλίμακα.

Τὸ ἐστιατόριον εἶνε μαγευτικόν. Ἐν τῷ μέσῳ εὐρίσκειται παραλληλόγραμμον δύο μέτρων μήκους καὶ ἐνὸς μέτρου καὶ πεντήκοντα πλάτους. Ὁ βασιλεὺς κάθηται ἐπὶ θρόνου τεθειμένου πλησίον τοῦ παραλληλόγραμμου, πιέζει ἐλακτήριόν τι καὶ ἡ τράπεζα ἐξέρχεται ἐκ τοῦ ἐδάφους ἑτοιμῶς· πιέζει καὶ πάλιν καὶ ἡ τράπεζα ἐξαφανίζεται. Ὁ φίλος λοιπὸν τῆς μοναξίας μονάρχης γευματίζει οὕτω μόνος. Τὸ ἀνάκτορον τοῦτο κατατῆ, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, μαγικὸν παλάτιον, ἐν ᾧ τὰ φεγγατὰ παρατίθενται μόνα των.

Πρὸ τινος ἀνεκαλύφθησαν ἐν Πομπηῆ, ἐν τῇ νία Novana, τρεῖς ἐνδιαφέρουσαι ὕδατογραφίαι ἀναπριτωσά σκηνὰς συμποτίου. Ὑποκάτω εὐρίσκονται ἐπιγραφαί, περιέχουσαι συνδικλέξεις τῶν συνδαιτυμόνων πρὸς ἀλλήλους. Ἐν τινι γωνίᾳ εἰς τούτων παρίσταται ἔχων ἐν τῷ στόματι περὶν τῶν, ὅπερ οἱ Ῥωμαῖοι παρελάμβανον μεθ' ἑαυτῶν ἐν συμποσίοις, ὅπως θωπεύουσι τὴν φάρυγγα ὅταν ἠθάνοντο λίαν βεῖζορ ἠμένον τὸν στόμαχον αὐτῶν, ὅπως, μετὰ τὴν ἀνακούρισιν αὐτοῦ δύνανται νὰ ἐξακολουθῶσι τρωγόντες καὶ πίνοντες. Οἱ πλούσιοι τῶν χρόνων ἐκείνων εἶχον κομφᾶς θήκας διὰ τὸ ὄργανον τοῦτο τῆς λαιμαργίας.

Καρδινάλιος τις, λέγει δὲ Ἰκόσμοις, εἶχεν ἀπόστημα ἐν τῷ λάρυγγι ἐκλήτον εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ἐπειδὴ δὲ ἦτο δυσχερὲς νὰ διαραγῇ ἀμέσως, μικροῦ δεῖν ἀπέπνευγε τὸν καρδινάλιον. Ὁ πύθκος αὐτοῦ ἐν τῷ δωματίῳ ὧν ἤρπασε τὸν ἐρυθρὸν σκουφὸν του καὶ ἐφόρεσεν αὐτόν. Ἡ αὐτοῦ πανιερότης τόσον σφοδρῶς ἀνεκάγχασεν ὥστε τὸ ἀπόστημα διερράγη. Τὸ αὐτὸ λέγεται καὶ περὶ τοῦ Ἐράσμου, οὗτινος ἐθεραπεύθη ἀπόστημα ἐν τῷ στόματι ὑπὸ τῶν σφοδρῶν γελώτων, ἃς προκάλεσεν ἡ ἀνάγνωσις βιβλίου κρότον προσηγήσαντος ἐν τῇ ἐποχῇ του, τῶν Ἐπιστολῶν τῶν ἀφανῶν ἀνδρῶν.

Ἐνώπιον Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου ἤχθη πειρατής, ὅστις εἶχε συλληφθῆ δῆδον πόλιν τινα τοῦ Κράτους. Ἐρωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ πῶς ἐτόλμα, αὐτοῦ βασιλεύοντος, νὰ ἐκτελῇ πειρατείας καὶ ἀρπαγὰς;—Ἐπεὶδὴ, ἀπήντησε, πράττω τοῦτο δι' ἐνὸς μόνου μικροῦ πλοίου, μὲ ὀνομάζουσαν πειρατὴν καὶ κλέπτῃν· σὺ δέ, ὅστις πράττεις τὸ αὐτὸ ἔχωι στόλον ὀλόκληρον, εἶσαι βασιλεὺς.»